

Erkekler İçin Askerliğe Hazırlık Dersleri

Günseli GÜMÜŞEL*

Özet

Temelleri Kurtuluş Savaşı yıllarında atılan ve Kuruluş Döneminde biçimlendirilen Erken Cumhuriyet Dönemi ulusal eğitiminin önemli parçalarından birisi Askerliğe Hazırlık Dersleridir. 1926 yılından bu yana resmi olarak ortaöğretim ders programlarında farklı isimlerle varlığını sürdüren Askerlik dersleri 1926- 1949 yılları arasında “Askerliğe Hazırlık Dersleri”, 1949- 1968 yılları arasında Milli Savunma Bilgileri ve 1969-2012 yılları arasında ise Milli Güvenlik Bilgisi adıyla okutulmuştur.

Eğitimin genel amacının milli terbiye verme ve milli yurttaş yaratma olduğu bir dönemde, Askerlik dersleri ve kampları, refleksleri bakımından sivil olması beklenmeyen halkın devlete sadakat, fedakârlık, aidiyet ve orduyla bütünleşme duygularını kazanmasını “doğal” hale getirir. Yurtseverliğin yüceltilmesi “en kutsal görev” olan askerlik üzerinden yapılırken kadınların ve erkeklerin içinde bulunulan çağın “topyekûn savaş” anlayışına aktif olarak kazandırılması hedeflenir. Bunun için Türklerin tarihsel özellikleriyle ilişki kurulur ve “ordu- millet” anlayışı Cumhuriyet ilkelerine uygun olarak yeniden yorumlanır. Böylece sürekli zihinsel seferberlik yaratılır. Seferberliğin devamlılığı eğitim sisteminin içine milliyetçiliğin tüm anlam ve pratiklerinin yedirilmesiyle sağlanır.

Anahtar Kelimeler: Askerliğe Hazırlık Dersleri, eğitimde militarizm, eğitimde ulusallaşma.

* Öğr. Gör. Dr., Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ortak Dersler Bölümü, gunseli.gumusel@atilim.edu.tr

Preparation of Military Service for Boys

Abstract

Preparation of Military Service Training is a vital part of the Eary period Republican administration of national education which is laid a foundation in the Turkish War of Independence and shaped in the establishment phase. It has remained in the secondary education curriculum from 1926 officially under different course names in this way: between 1926 and 1949 as Preparation of Military Service, 1949 and 1968 as National Defence Learning, 1969 and 2012 as National Security Learning.

It is an era that education aims training for national educationd and creating national compatriot generally, Preparation of Military Service Training and its camps make “natural” for the community who is expected to be militant (not civilian) as a reflex to gain loyalty, self-sacrifice and the state of belonging to government and become a united whole with the army. To glorify patriotism on “the holiest duty” soldiery, it is aimed to bring women and men into the perception of large-scale warfare actively. Therefore forming a relationship with historical characteristics of Turks become a necessity and “military nation” term is re-explained by Republican principles so that a permanent mental mobilization is composed. To continue the permanency of this mobilization, Nationalism is absorbed into the education system with all its meaning and practices.

Keywords: *Preparation of Military Service Training, militarism in education, nationalism in education.*

Askerliğe Hazırlık Dersleri

Ulus-devlet kuruluşu ordu ve milliyetçi ideolojilerde özel bir role sahiptir; kuruluş savaşlarına, vatandaş ordularının teşkiline ve zorunlu askerlikle milliyetçiliğe refakat eder. Türkiye’de ordunun başka bir görevi de modern millet inşası, milli sosyalleşme ve milliyetçi ideolojinin yeniden üretilmesinde başrol oynamasıdır. Bu işlemin Cumhuriyet tarihi boyunca dönem dönem ağırlık değiştirdiği görülse de azaldığını söylemek zordur. Ordu bizzat ortaya koyduğu Türk milliyetçiliği doktrinini hegemonize eder ve milliyetçiliğin egemen olmasına çalışır.¹

1920’lerin sonlarının ve 1930’ların milli özgüveni kazandırmaya yönelik milli kültür inşası ve romantizmi orduda belirli bir süreklilik arz eder.² Milli Mücadele’nin “*kan ve ateşle dolu ortamı içinden doğan yeni bir devlet*”te³ toplumsal ve siyasal yapıların orduda dayanması beklenmedik bir durum olmamalıdır. Her ne kadar askerler aktif politikadan yasaklı olsalar da Atatürk önemli askerler ile hükümet güçleri arasındaki ilişkileri korumuştur.⁴ Çünkü Türklük duygusuyla cemiyetleri kuran “*fedakâr Türk çocuklarıyla*”⁵ yeni Türk devletini yapılandırmaya çalışanlar aynı kişilerdi. Bu kişilerin başında gelen Mustafa Kemal her şeyden önce bir askerdir. İnkılâpçılığı, milliyetçiliği ve devlet kuruculuğu elbette bu kaynaktan beslenecekti.⁶ Bu anlamda devlete ve millete yeni bir ruh verecek fırsatları değerlendirdiği açıktır. Atatürk, bu konuda *Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal* adlı ünlü eserinde⁷ şunları söyler:

- 1 Tanıl Bora, “Ordu ve Milliyetçilik”, *Birikim Dergisi*, Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu, Özel Sayı, 2013, s. 177.
- 2 Bora, a.g.e., s. 166.
- 3 Sina Akşin, *Türkiye’nin Önünde Üç Model*, Telos Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 51.
- 4 Kenneth Fidel, *Militarism in Developing Countries*, Transaction Books, ABD, 1975, s. 172.
- 5 Enver Ziya Karal, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918- 1944)*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1944, s. 6.
- 6 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Atatürk Biyografik Tahlil Denemesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 109- 110.
- 7 Atatürk askeri düşüncelerini belli bir kitapta toplamamıştır. Askeri uygulamaları en iyi olarak Genelkurmay Başkanlığı yayınlarından; düşünceleri ise Genelkurmay Başkanlığı yayınları ile birlikte öz kaynak olan Söylev, Demeç, Telgraf ve Tamimlerinden; Kurmay Binbaşı Mehmet Nuri (Conker)’nin eserine atfen düşünceleri ve değerlendirmeleri içeren *Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal* ve diğer iki broşür ile takım ve bölük eğitimi ile ilgili yayınlarından; emir subayı Şükrü Tezer’in yayınladığı *Atatürk’ün Hatıra Defteri*’nden, bazı bölümlerinin Atatürk tarafından yazıldığını önsözünde açıklayan Afet İnan’ın *Medeni Bilgiler* gibi doğrudan Atatürk’e dayanan kaynaklardan yararlanılarak değerlendirilebilir. Atatürk’ün “M. Kemal” imzası ile 1908- 1918 yılları arasında küçük broşürler halinde yayımlanmış kitapları şunlardır: *Takımın Muharebe Talimi*, General Litzmann’dan Tercüme, Selanik, 1908; *Cumalı Ordugâhı, Süvâri Bölük, Alay Liva Talim ve Manevraları*, Selanik, 1909; *Beşinci Kolordu Erkan-ı Harbiye Tabiye ve Tatbikat Seyahati*, Selanik, 1911; *Bölüğün Muharebe Talimi*, General Litzmann’dan Tercüme, İstanbul, 1912; *Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal*, İstanbul, 1918. Atatürk’ün bastırılmadan yayınladığı bazı çalışmaları da vardır. Örneğin, *Tabiye Meselesinin Halline ve Emirlerin Yazılış Şekline Dair Broşür* 16. Kolordu Komutanı olduğu sırada 5. Ordu’ya ve komşu birliklere gönderilmiştir.

“... Herhalde askerlerimizin ruhunu kazanmak bizim için bir görev olduğu gibi, önce onlarda bir ruh, bir emel, bir karakter yaratmak da bize düşüyor.”⁸

Görüldüğü üzere ulusu ve orduyu bir bütün olarak tanımlayan Atatürk askeri gücün ilk ve son dayanağının “*insan*” olduğunun bilincindeydi. Askeri gücü oluşturan teşkilat, silah sistemi ve yönetim öğretisi insana dayanan konulardır. Bütün unsurlardaki üstünlüğü yaratan da insandır. Bu üstünlüğü sağlayan etmenler ise moral, disiplin ve eğitimidir.⁹ Güven kazanılması, korkunun yenilmesi, inisiyatif kullanılması, atılganlık kazanılması gibi temel özellikler ancak eğitimle sağlanabilirdi. Atatürk, “*Muharebede yağın kurşun yağmuru, o yağmurdan ürkmeyenlere, ürkenlerden daha az zarar verir*” der.¹⁰

Atatürk’ün kafasındaki eğitilmiş ve “*ürkek olmayan*” askerlerin yetiştirilmesi maddi ve fikri boyutta birçok hazırlığı gerektirirdi. Bu hazırlığın barışta silah altında geçirilecek az zamanda verilen eğitimle sağlanması çok zordu. Bunun için vatandaşların henüz okullardayken askerlik hizmetini kolaylaştıracak birtakım temel bilgileri öğrenmeleri ve pratik yapmaları şarttı.¹¹ Çünkü harp, yalnız cephelerde savaşan askerlerin faaliyeti değildi; bir ülkede bütün vatandaşların her türlü mesaisi ve faaliyeti demekti. Barış zamanında bağımsızlığın devamını sağlamak ortak hedefinde birleşmek şarttı.¹²

Zabit ve Kumandan adlı eserin mukaddemesini yazan Nuri Conker¹³ de barış zamanında harpteymiş gibi tüm vatandaşların hazırlanması gerektiği görüşündedir:

“*Önümüzde, açıklıkların gözümüzle gördüğümüz ve kalbimizle hissettiğimiz, felakete neticelenmiş bir harp vardır... Biz kendimizi daima hal-i harpte bilmeliyiz. Böyle bilirsek bilfiil harp zuhur ettiği zaman hazırlık devri ile asıl icraat devri arasında çok fark görmeyiz, şaşırmayız, kaybetmeyiz. En çok prova edilen oyunlar, sahne-i temashada en muvaffakiyetle verilir. Bu daha ziyade sene-i tedrisiyedeki mesai ile hitamındaki imtihana benzer. Harp, vakt-i hazar mesaisinin bir imtihanıdır.*”¹⁴

Bu görüşler göz önünde bulundurularak “*İstiklal Harbi’ne ön ayak olan*” topyekün harpte ülkenin bütün vasıta ve kaynaklarından yararlanmak; erkek, kadın hatta çocuk bütün vatandaşları aynı amaç için yetiştirip harbe her an hazır hale getirmek hedefine ulaşmak için 1926’ dan itibaren Türk Gençliğine orta okulun son iki sınıfından itibaren yüksek öğretimin üçüncü sınıfına kadar askerlik öğretilir. Bu amaçla ders progra-

8 Nurer Uğurlu, *Atatürk’ün Askerlikle İlgili Kitapları, Cumalı Ordugâhi Tabiye ve Tatbikat Seyahati*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 5.

9 Suat İlhan, *Atatürk ve Askerlik Düşünce ve Uygulamaları*, Atatürk Kültür, Dil ve Yüksek Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990, s. 151.

10 İlhan, a.g.e., s. 199.

11 Muallim Afet, *Yurt Bilgisi Notlarından Askerlik Vazifesi*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s. 24-25.

12 Muallim Afet, a.g.e., s. 32.

13 Nuri Conker Atatürk’ün çocukluk ve silah arkadaşıdır. Ayrıca Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurucularındandır ve partinin Genel Sekreterliğini yürütür.

14 *Atatürk’ün Askerliğe Dair Eserleri Zabit ve Kumandan ile Hasbihal, Cumalı Ordugâhi, Tabiye ve Tatbikat Seyahati, Takımın Muharebe Talimi, Bölüğün Muharebe Talimi*, Doğuş Limited Şirketi Matbaası, Ankara, 1959.

mına eklenen Askerliğe Hazırlık Dersleri ve kamplar¹⁵ ilk yıl yalnızca lise ve öğretmen okullarının son iki sınıfına konurken daha sonra yaygınlaştırılır ve takip eden yıllarda kız öğrencileri de kapsayacak şekilde tüm okullarda verilmeye başlanır.¹⁶

Askerliğe Hazırlık Dersleri her ne kadar 1926 yılından itibaren verilmeye başlansa da, dersin “genel” müfredat programlarında ve ders cetvellerinde düzenli şekilde görülmesi ve tüm okullarda uygulanması 1930 yılını bulur. Ayrıca ilk Askerliğe Hazırlık Dersleri kitabı¹⁷ 1926 yılında basılmış olmasına ve kurumlara “*resmi muameleye hacet kalmaksızın Harbiye Mektebi Müdürlüğüne tedarik edilebileceği*”¹⁸ ne dair yazı gönderilmesine rağmen birçok okulda bu ders için öğretmen notlarının ya da Yurt Bilgisi ders kitaplarının ilgili kısımları ile 1930’da sonra Muallim Afet’in *Medeni Bilgiler ve Askerlik Vazifesi* kitaplarının okutulduğu anlaşılmıştır. Bu tespitten askerlik konularının okullarda ağırdan alındığı ya da uzak bir ihtimalle önemsenmediği sonucu çıkartılmamalıdır. Çünkü dönemin müfredat programları incelendiğinde Askerliğe Hazırlık Dersleri dışındaki derslerde de aynı milli şuuru ve bedensel becerinin kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılır. Örneğin, ortaokul programında yer alan Türkçe derslerinde okutulacak edebi eserleri seçerken gözetilmesi gereken kurallarda seçilecek metnin ahlaki, milli ve vatani bir boyutu olması zorunluluğu vardır. Metinlerin özellikle Cumhuriyeti, inkılabı ve kahramanlığı sevdirecek konulardan oluşmasına dikkat edilmelidir.¹⁹ Haftada bir saatlik Yurt Bilgisi derslerinde “*millet, milliyet, milli his ve devlet*” konuları işlenmelidir.²⁰ Ayrıca Jimnastik derslerinde öğretmenden, ders yılının başından başlayarak gösterilecek İsveç usulü beden terbiyesi ve terbiyevi oyunlar ile öğrencilerin manevi ve cismani kuvvetlerinin artırılmasına gayret edilmesi istenir. Her derste öğrencilere “*sayı saymak, hizaya gelmek; sağa, sola ve geriye dönmek*” gibi nizam hareketlerinin yaptırılması da zorunludur. Bu dersler için ayrıca yaptırılan ders programlarının da daha sonra gönderileceği not düşünülür.²¹ Buna ek olarak Askerlik derslerinin tüm programlarda yer aldığı 1934 yılının Lise Müfredat Programı’nda, “*Lise Sınıflarının Beden Terbiyesi Talimat ve Müfredatı*” başlığında yer alan ikinci maddesinde bu sınıflarda yaptırılan terbiyevi jimnastik, oyun ve sporların amacının “*vatana sıhhatli, kuvvetli, çevik, mütenasip, becerikli, vazifesinas, çalışkan, feragat sahibi, milliyetini ve vatanını sever gençler yetiştirmek*” olduğu açıkça belirtilir.²² Bu anlamda Askerlik dersleriyle okullardaki beden eğitimini birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir.

15 Ek 1: *Erkekler İçin Askerliğe Hazırlık Kampları*, 29 Temmuz 1928.

16 *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1941- 1942*, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 115.

17 Cemil Tahir tarafından yazılan ve Harbiye Mektebi Matbaası tarafından basılan “Askerliğe Hazırlık Dersleri”.

18 Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 180, Kutu No: 47, Dosya No: 241, Sıra No: 4, 7 Kasım 1927.

19 *1930 Ortamektep Müfredat Programı*, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s. 15.

20 a.g.e., s. 20.

21 a.g.e., s. 76.

22 *1934 Lise Müfredat Programı*, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s. 106.

Askerliğe Hazırlık Dersleri Nasıl İşlenir?

Programların tamamında Askerlik derslerinin D. 60 Talimatnamesi'ne göre işleneceği belirtilir. 1927 yılında *Askerliğe Hazırlık Tedrisatı*²³: *Askeri Ehliyetname Almak ve İhtiyat Zabiti Hazırlık Kıtaları Hakkında Talimatname 60* başlığıyla yayınlanan talimatnamede dersin işleyişini kolaylaştıracak şu ekler talimatnamenin sonunda eklidir: “okullarda daimi malzeme cetveli ve malzemenin ismi ile miktarı, kamplarda verilecek malzeme, vesika örneği, tasdikname örneği, ehliyetname imtihanı, mektep müdürüne verilecek devam cetveli, imtihanda ehliyet gösteremeyenlere verilecek tasdikname örneği, yüksek ehliyetname örneği, orta ehliyetname örneği, Müdafaa-i Milliye Vekâletince tutulacak askeri ehliyetname kayıt defteri, kolordularca kalemlere gönderilecek liste, her sene Mekteb ve Darülfünun Taburlarınca Kolordulara Gönderilecek İhtiyat Zabitanına Liyakat Listesi.”²⁴

Aynı talimatname 1 Haziran 1935'te güncellenir²⁵. Yeni talimatnamede 1927 yılı talimatnamesindeki maddeler detaylandırılır ve bunlarla ilgili daha fazla izahata girilir. Ayrıca ders konularının da bir listesi verilir.

1935 Talimatnamesinin ilk maddesi kimlerin Askerliğe Hazırlık Derslerini almak zorunda olduğuna değinir. Buna göre, orta ve yüksek tahsil çağında bulunan gençler, ihtiyat subay ve ihtiyat askeri memurları kanun uyarınca gerekli olan askeri ehliyetname almaya mecburdurlar. Bunun içinse kendi okullarının programlarına konulan askeri derslere, talimlere ve yıllık kamplara katılmak zorundadırlar.²⁶

Memleketteki yabancı okullara devam eden Türk vatandaşı öğrenciler de kendi okullarında, Türk okullarına ait programı takip ederek askerlik dersleri alıp yıllık askerlik kamplarına devam ederler. Askerlik derslerine ait notlar yine Türk okullardaki değerlendirme kriterlerine göre verilir (Dördüncü Madde).²⁷

Talimatnamenin Yedinci Maddesi ehliyetname çeşitlerini ve bunların kimlere verileceğini açıklar. Orta ehliyetname ortaokul ve dengi okullarda okuyan öğrencilere, tam ehliyetname lise ve dengi okulların birinci sınıflarına ve öğretmen okulu mezunlarına, yüksek ehliyetname ise üniversite fakültelerinden birinden veya bir yüksek okuldan mezun olan öğrencilere verilir.²⁸

23 Ek 2: Askerliğe Hazırlık Tedrisatı, Askeri İhtiyatname ve İhtiyat Zabiti Hazırlık Kıtalarına Dair Yönetmeliğin 8, 44 ve 88. Maddelerinin Değiştirilmesi.

24 *Askerliğe Hazırlık Tedrisatı: Askeri Ehliyetname Almak ve İhtiyat Zabiti Hazırlık Kıtaları Hakkında Talimatname 60*, Türkiye Cumhuriyeti Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti, Ankara, 1927.

25 *Askerliğe Hazırlık Dersleri: Askeri Ehliyetnameler ve İhtiyat Subay Hazırlık Kıt'aları Hakkında Talimatname D- 60*, Genelkurmay Matbaası, Ankara, 1935.

26 a.g.e., s. 5.

27 a.g.e., s. 6.

28 a.g.e., s. 7.

Onbirinci Madde, Askerliğe Hazırlık Derslerinin ve talimlerin programlara uygun olarak yapılıp yapılmadığının bir müfettiş tarafından denetleneceğinden bahseder. Teftiş için gelecek olanlara okul idaresi kolaylık göstermek zorundadır. Öğrencinin askerlik derslerine ve talimlere karşı olan ilgisini ve donanımını görmek isteyen müfettişe okul müdürleri ve askerlik dersi öğretmeni eşlik eder; birlikte ders ve talimlerde bulunurlar. Müfettişler yaptıkları gözlemlerin sonuçlarını gerekli görürlerse Maarif Vekâleti'ne bildirirler (Onikinci Madde).

Sonraki maddelerde özel okul öğrencilerinin kamplarda yiyecekleri yemeğin parasını okul idarelerinin ödeyeceği ve öğrencilerin askeri kıyafeti yalnızca talim ve kamp zamanında giyebilecekleri belirtilir (Onbeşinci ve Onaltıncı Maddeler).²⁹

İlgili talimatnamede kamp raporlarına özel bir kısım ayrılır. Onsekizinci Maddeye göre, her yıl kampların sonunda kampa çıkılan mıntıkayı, öğrenci sayısını, kamplardan elde edilen verimi, atışların sonuçlarını, ehliyetname alanların sayısını gösteren kamp verim cetvelleri okulun bulunduğu garnizondaki en büyük rütbeli kıt'a komutanı ile kor komutanın değerlendirmesi ile Ekim ayı sonuna kadar Genelkurmay'a gönderilir.³⁰

“Yüksek Mekteplerde Tedrisat” konusuna değinen Ondokuzuncu Maddesi yüksek okullardaki öğrencilerin askeri dersleri, talimleri ve kampları nasıl yaptıkları açıklanır: yüksek okullarda ders yılı başında son yoklaması şubeleri tarafından yapılmamış olanlar ile tam ehliyetnamesi olanlar Milli Müdafaa Vekâleti tarafından sınıflara ayrılırlar. İstanbul'daki yüksek okul öğrencilerinden “*piyade, levazım, sanayii harbiye, hekim, dişçi, eczacı, kimyager*” sınıflarına ayrılanlar İstanbul Üniversitesi'nin talim taburunda yüksek ehliyetnamenin piyadecilik programını görürler. Diğer sınıflara ayrılanlar ise sınıflarına ait programları İstanbul Komutanlığı'nın sınıf kıtalarında takip ederler. Sadece Demiryollarına ayrılanlar demiryolu kıtalarında program takibi yaparlar. Ankara'daki yüksek okullara devam edenler şimdilik “*piyade, topçu, süvari, hekim, baytar, eczacı, dişçi, kimyager, sanayii harbiye ve levazım*” sınıflarına ayrılırlar. Topçu ve süvari sınıflarına ayrılanlar muhafız alayında; diğerlerinin hepsi birden Ankara piyade alayındaki talim bölüğünde ders ve talim görürler. Yüksek ehliyetnameye ait kamp dönemi aynı kıtalarda geçirilir. Kamp süresi yüksek okulların birinci ve ikinci sınıflarında on beşer gün olmak üzere toplam 30 gündür.

Yirminci Madde, yüksek askeri ehliyetnamenin okulun mezuniyet diplomasıyla birlikte verildiğini bildirir. Ayrıca üç yıldan fazla eğitim süresi olan okullarda yüksek ehliyetnameye hak kazanıp da çeşitli sebeplerden dolayı okula devam edemeyenlere de ehliyetnamelerini vermek uygundur.³¹

29 a.g.e., s. 8-9.

30 a.g.e., s. 9.

31 a.g.e., s. 10.

Yirmiikinci Maddeye göre öğrenciler derslere ve talimlere devam etmeye sonrasında da kampa çıkmaya mecburdur. Kıta komutanları her öğrenci için ayrı bir devam cetveli ve sicil kâğıdı tutarlar. Gerek talim kıtalarında, gerekse çeşitli sınıf kıt'alarında her yıl devam eden öğrencinin sayısı ile bu öğrencilerin durumları 17. ve 18. Madde-lerde gönderilmesi istenen raporlar ile yıllık kamp raporları ve verim cetvelleri talim ve sınıf kıtaları tarafından yapılarak kolordularca Genelkurmay'a gönderilir. Talim ve sınıf kıt'alarında talim görenlerin elbiseleri ve malzemeleri ordu tarafından temin edilir (Yirmiüçüncü Madde).

İstanbul ve IV. Kor Komutanlıkları talim ve sınıf kıtalarının bütün işlerini teftiş ve takip eder; çalışmaların talimatnameye göre devamını sağlarlar (Yirmidördüncü Madde).

Talim ve sınıf kıt'alarına devam eden öğrencilere, özürleri yüzünden bağlı oldukları okul müdürleri de haberdar edilerek bir haftaya kadar izin verilebilir. İzinli oldukları sürede işlenen dersler ve talimler ise dönüşte tamamlanırlır (Yirmibeşinci Madde).

Sonraki maddeye göre öğretmen subaylar sadece talimatnamedeki esaslara göre ders yılı içinde askeri ders ve talimlerden; kamplarda da kamp programlarından yoklama ve imtihan yaparlar. Bu sınavların şartları okul müdürlüklerine önceden bildirilir.³²

Talimatnamede "*Vasıtaların Temini*" başlığı altında okullarda askeri dersler, talimler ve kamplar için gerekli olan silah ve vasıtalar ile bunların ordu tarafından temin edilmesi ayrıntılı olarak anlatılır. Listelenen vasıta ve adedi şöyledir:

"a) Piyade tüfeği; orta ve muadili olan mektep talebeleri ile, lise ve muadili olan mekteplerde her talebeye bir.

b) Hafif makineli tüfek; orta ve muadili olan her mektebe bir, lise ve muadili olan mekteplerde 20 kişiye bir.

c) Ağır makineli tüfek; talim ve tedris maksadı ile her mektebe bir.

d) Lüzumu kadar teçhizat, spor ve atış malzemesi, çadır.

*e) Her talebe başına bir takım haki yazlık ve kışlık elbise."*³³

Ders yılı içinde eğitim amacıyla alınan silahların subay öğretmen tarafından zamanında alınıp işi bitince de orduya teslim etmesi gereği hatırlatılır. Ayrıca kaybolan, kırılan veya bakımsızlıktan zarar gören silah ve malzemelerin bedelleri buna sebep olanlara ödetirilir. Programlara göre atışlarda sarf olunan cephaneye ve manevra fişegi ise herhangi bir ücrete tabi olmadan ordu tarafından verilir. Ancak Askerliğe Hazırlık eğitimi verilen sınıflarda öğrenciler Genelkurmay tarafından okutulması kabul edilen kitapları kendileri temin etmek zorundadırlar. Ders kitapları ise her ders yılı başından on beş gün önce satışa çıkarılır (Yirmisekizinci Madde).³⁴

32 a.g.e., s. 11.

33 a.g.e., s. 12.

34 a.g.e., s. 12- 13.

1935 Talimatnamesi Askerliğe Hazırlık dersleriyle ilgili tüm belgeler hakkında bilgi verir.

Otuzuncu Madde “*Askerliğe Hazırlık Derecesini Gösterir Vesika*” hakkındadır. Herhangi bir sebeple okuldan ayrılan öğrenciye; eğitimini terk ettiği zamana kadar gördüğü askeri ders ve talimler için bu vesika verilir. Verilen vesika, karışılığı olan ehliyetname ile değiştirilmedikçe öğrencinin askeri durumuna ait hiçbir haktan yararlanılamaz.

Sonraki madde “*tasdikname*” konusundadır. İlgili maddeye göre okuma yılı içinde okul değiştiren öğrenciye o okul tarafından verilen tasdiknamede askeri ders ve talim programlarının hangi maddelerini gördüğü ifade edilir. Ayrıca subay öğretmen tarafından hazırlanacak öğrenci sicilinin bir örneği okul müdürü tarafından gizli olarak gittiği okulun müdürü aracılığıyla Askerlik dersi öğretmenine gönderilir.³⁵

Orta ehliyetname, ortaokul diplomasıyla birlikte ortaokulu bitirenlere; tam ehliyetname lise diploması alanlara ve dengi okulların mezunlarına okul diplomaları ile birlikte verilir (Otuzikinci Madde).

Teorik ve uygulamalı Askerlik dersi sözlü yoklamaları, okulların subay öğretmenleri ile kor komutanlıklar tarafından tayin olunacak yüzbaşından albaya kadar rütbedeki iki subaydan oluşan bir heyet tarafından yapılır (Otuzüçüncü Madde). Dönemlerin sonunda yapılan sınavlar o devreye ait programın tamamından yapılır. Sınavlar sözlü ve uygulamalıdır. Sınav heyeti öğrenciye ilgili program konularının dışına çıkmadan en az üç ya da gerekli görürse daha fazla soru sorar. Öğrencinin vereceği cevaba ve uygulamasına göre birisi teorik diğeri uygulama notu olmak üzere iki not verilir (Otuzaltıncı Madde). Başarılı olan öğrencilerin askeri ehliyetnameleri; askeri orta, tam ve yüksek ehliyetnameler örneğine göre Milli Müdafaa Vekâleti tarafından hazırlanır ve mıntıkadaki okullara dağıtılmak üzere kolordulara ve ilgili makamlara gönderilir (Otuzsekizinci Madde).³⁶

Son olarak ise talimatnamenin geçici maddeleri açıklanır. Bahsedilen maddelere göre, ortaokulların son sınıfları ile liselerde ve muadili okullarda kısmen ders ve kamp görmüş, kısmen görmemiş ya da hiç ders ve kamp görmemiş olan öğrenciler bulunduğu sınıfların eğitim öğretimini takip etmek ve bunlara ait şartlara tabi tutulmakla birlikte bir iki yıl içinde önceki yıllardan eksik gördükleri veya hiç görmedikleri ders ve talimlerden sınava alınarak normal düzene sokulacaklardır. Bu durumdaki öğrencilerin kampları Askerlik dersi öğretmenleri ve okul müdürlerinin birlikte belirleyecekleri şartlara göre beş gün daha sürdürülebilir. Aynı durumda olan yüksek okul öğrencileri de aynı uygulamaya tabi tutulmakla beraber birinci ve ikinci sınıflarda orta ve tam ehliyetname eğitimi almaları uygun görülür. Bunlardan İstanbul’daki okullarda bulunanlara Üniversite talim taburunda; Ankara’da bulunanlara ise Askerlik dersi öğretmenleri tarafından Ankara’da ders anlatılır.³⁷

35 a.g.e., s. 13- 14.

36 a.g.e., s. 15.

37 a.g.e., s. 19.

Askerliğe Hazırlık Kampları

Bir öğrenci yüksek okuldan mezun oluncaya kadar lisenin ilk sınıfından itibaren üç kamp görür. Her kamp 20 gündür. Kamp yerleri Üniversite Taburları tarafından seçilir ve çadırlı ordugâh şeklinde kurulur.³⁸ Öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu belirtilen ortaokulların ve liselerin Askerlik kamplarında yapılan talimlerinde öğrencilere atış kaideleri öğretilir. Ayrıca ağır ve hafif makineli tüfeklerin sökölüp takılması ve kullanılması gösterilir. Öğrencilere okullardaki Askerlik derslerinin uygulamalı kısımlarında gördükleri tek er talim ve terbiyesi, tatbikatlar kamplarda en baştan ve daha esaslı olarak gözden geçirilir. Manganın yanaşık ve dağınık düzen şekilleri, manga içinde muhtelif muharebe şekillerine göre hareket tarzları öğretilir.³⁹

Kampa çıkacak yüksek okul öğrencileri talim taburu kışlarına yazlık elbiselerini giymiş olarak gelirler. Bölük ve takımları dâhilinde mangalardaki vazifelerine göre silah ve teçhizatlarını alırlar. Bu kamplarda tüm öğrencilere kısa süreler halinde topçuluk, piyade topu, havan topu ve tanklar subaylar tarafından gösterilir; topların atışları, hareketleri ve kullanılması hakkında bilgi verilir. Ayrıca askeri öğretmenler tarafından “*topoğrafya, muharebe, istihkâm ve sıhhi koruma dersleri*” verilir. Kampta her sabah kahvaltudan önce yarım saat topluca idman yapılır. Öğrenciler 15- 25 km yürütülür. Yürüyüş idmanlarındaki amaç öğrenciye kıta halinde ve silahla komuta ve emir altında nasıl yürüyeceğini göstermektir.

Kampta bulunanların tavır ve hareketleri talimatname ile belirlenir. Bütün işlerin günlük çalışma programı içindeki zamanı ve müddeti bellidir. Kampta görevli subaylar işlerin yolunda gidip gitmediğini kontrol ederler. Bu nedenle kamp hayatı düzenli ve sadedir. Dinlenme saatlerindeki öğrenci ordugâh içinde tamamen serbesttir ve resim, şiir gibi güzel sanatlarla veya okumakla meşgul olurlar. Boru sesini duydukları an ise tekrar toplanırlar. Kamp dönüşünde öğrenciler daha disiplinli ve milli davayı anlamış olarak evlerine giderler.⁴⁰

Savaş Mecmuası yazarının ziyaret ettiği kamptaki öğrencilere “vatan sizden hizmet istese ne yaparsınız” sorusunu sorduğunda aldığı cevap da kampın kazandırdıklarını teyit eder niteliktedir:

“*Koşarız!... Bizim yaşımıza ne bakıyorsunuz? Biz asker oğlu askerleriz. Mektepte gördüğümüz nazari askerlik derslerinin tatbikatını da ikmal ettik. Türk genci vatan hizmetinden kaçmaz. Bunu dost da düşman da böyle bilsin!*”⁴¹

38 *Yenisabah*, 9 Ağustos 1939.

39 *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1941- 1942*, s. 116- 117.

40 a.g.e., s. 117- 119.

41 “Liseliler Kampa Çıktı!”, *Savaş Mecmuası*, Yıl 1, Sayı 8, 1 Temmuz 1940, s. 9.

“Milletin istiklalinin aynası, çalışkan, sportmen, vatansever ve damarlarında mevcut asil askerlik kanıyla doğan Türk gençlerinin, küçük yaşlarda yurt müdafasına hazır birer asker” haline getirilmesi için askerlik sanatını öğrenmeleri şarttı.⁴²

Uygulamalarını bu amaçla sürdüren askerlik kamplarına sadece dergilerde değil dönemin günlük gazetelerinde de geniş yer ayrılır.

28 Temmuz 1928 tarihinde yani askerlik kampı uygulamasının henüz ikinci yılında bir gazetede erkeklerin Askerliğe Hazırlık kampı haber yapılır. “Gençleri Askerliğe Hazırlamak İçin Açılan Kamplar Bu Sene Feyizli Neticeler Veriyor” başlıklı haberde kampa çıkmış bir grup öğrenci talim yaparken görülür. Haberde gençleri askerliğe hazırlamak için kabul edilen kanunun ne kadar iyi sonuçlar verdiğinden; merkez İstanbul olmak üzere daha birçok vilayette açılan kamplara katılan askerlik zamanı gelmemiş “çocukların” vatan savunmasına koştukları aktarılır.⁴³

İlgili haberlerden bir diğerine 16 Temmuz 1936 tarihli Ulus gazetesi yer verir. Ankara Erkek Lisesi’nin Askerlik kampının Kültür Bakanı B. Saffet Arıkan ve Tümen Komutanı Tümgeneral Kemal Gökçe tarafından teftiş edilip beğenilmesi haber olarak verilir. Ankara Erkek Lisesi öğrencilerinin askerlik öğretmenlerinin gözetimi altında Solfasol Köyü⁴⁴ yakınlarında her yıl kurdukları kampta çeşitli askerlik tatbikatı ve jimnastik yapılır. Kamp teftişinde öğrencilerin durumları, yemekleri ve çadırları bakan ve komutan tarafından beğenilir.⁴⁵

30 Temmuz 1937 tarihinde bu kez askerlik kamplarını ziyaret eden *Ulus* yazarı Cemal Kutay⁴⁶ olur. Yazar, Ankara Erkek Lisesi’nin askerlik kampında ⁴⁷geçirdiği bir saati anlattığı “*Milli Hazırlık Kadrosu İçinde Türkiye*” başlıklı haberinde ihtiyar bir köylüyle aralarında geçen konuşmayı aktarır. Diyalogun geçtiği atmosferin zihinde canlandırması bakımından ilgili konuşma aynen aktarılacaktır:

42 *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923- 1943*, Maarif Matbaası, Ankara, 1944, s. 116.

43 “Gençleri Askerliğe Hazırlamak İçin Açılan Kamplar Bu Sene Feyizli Neticeler Veriyor”, *Ulus*, 29 Temmuz 1928.

44 Ankara şehir merkezi ile Çubuk Çayı vadisine yakın olan köyün Türklerin ilk yerleşim yerlerinden olduğu söylenir. “Solfasol” kelimesi “sol” ve “fasol” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş olan coğrafi bir tanımlama olup, “solda bulunan ara, dere, vadi” anlamına gelir. Köyün coğrafi konumu da bu tarife uygundur. Ankara Tahrir defterlerinde de köyün adı “Solfasol” olarak geçer. Resmî kayıtlarda “Zülfadi” kelimesi kullanılır.

45 “Ankara Erkek Lisesinin Askerlik Kampı”, *Ulus*, 16 Temmuz 1936.

46 Kutay, tarihçi yazardır. 1924- 1928 yılları arasında Anadolu Ajansı’nda muhabirlik, *Hâkimiyet-i Milliye*’de istihbarat şefliği ve fıkra yazarlığı yapar. Konya’da *Yeni Anadolu Gazetesi*’ni ve *Zaman* dergisini; İstanbul’da *Halk* gazetesini ve *Millet* dergisini çıkarır. Ayrıca pek çok gazete ve dergide özellikle tarihi konularda yazdı, *Ulus* gazetesi bunlardan biriydi.

47 *Ulus*, 23 Temmuz 1939.

“İhtiyar köylüye sordum:

- ‘Baba kamptan memnun musunuz?

- *Kamp da ne demek oğul? Burada her gün düğün var. Bizim zamanımızda askere giden yas tutar; analar babalar bir daha gelmiyecek evladlarının arkasından sel gibi gözyaşı dökerlerdi. Şimdi gelenler de gülüyor onları gönderenler de...’*

İhtiyar köylü dayının gözlerinde, Yemen’in kızgın çöllerinde boşuna harcanan Türk nesillerinin ıstırabını bulabilirsiniz. Fakat o, bir yaz bulutu gibi gelip geçmiştir. Kampa doğru dönünce bakışı yirmi yaş delikanlılığının ateşini taşıyor. Bu bile ona, acı ve bahtsız dünü unutturacak değerinde bir teselli değil midir?’⁴⁸

Kutay’ın konuştuğu ihtiyar adamın eski ve yeni tarihe tanıklığı gerçekten dikkate değerdir. Sürekli geçmişten ders çıkararak ve Cumhuriyet’in iyiliklerini her yolla zihinlerine kazımaya çalışan bir neslin eskiden korkulan askerliği milli ve gurur duyulacak bir kimlik haline getirmesi gerçekten anlamlı ve keskin bir dönüş sayılırdı.

Aynı gazete 19 Temmuz 1939 tarihinde yine bir Askerlik kampı haberi yayınladı. “*Kamp ve Türk Gençliğinde Askerlik Sevgisi*” başlıklı haberde ilk dikkati çeken kamptaki öğrencileri hafif makineli tüfekle ateş ederken gösteren bir fotoğraftır.⁴⁹

Bu haberin yayınlanmasından birkaç gün sonra öğrencilerin askeri kamplarını bitirdikleri haberi sütunlarda yer alır. Ankara’daki ortaokul ve lise öğrencilerinin bu yıllık kamplarını bitirdikleri bildirilen yazıda, öğrencilerin askeri kıyafetlerini giyinmiş halde ve önlerinde bando ile ayrı ayrı Ulus Meydanı’na gelerek abideye törenle çelenk koydukları anlatılır.⁵⁰ Ayrıca haberin altında öğrencilerin Ulus Meydanı’nda İstiklal Marşı söylerken bir de fotoğrafları vardır.

1 Ağustos 1939 tarihli *Yedigün* mecmuası, “demokrat Şef İsmet İnönü”nün büyük oğlu Ömer İnönü’yü Ankara’da arkadaşlarıyla birlikte bulunduğu lise askerlik kampında ziyaret eder. Haber metninin yazarı Sabih Alaçam⁵¹, babası gibi bir asker olmak isteyen “*Küçük İnönü*”nün elindeki silahla çok mutlu olduğunu belirtir.⁵² Haberin devamında, Söğütözü’nde bulunduğu kampta ağırlaştığından ve olgunlaştığından bahsedilen Ömer İnönü’nün kamp hayatına alıştığı çünkü askerliği çok sevdiği aktarılır. Metinde, İsmet İnönü’nün Söğütözü kampını ziyaretinden bir anekdot da vardır:

48 “Ankara Erkek Lisesinin Kampında Bir Saat”, *Ulus*, 30 Temmuz 1937.

49 “Kamp ve Türk Gençliğinde Askerlik Sevgisi”, *Ulus*, 19 Temmuz 1939.

50 Talebeler Askeri Kamplarını Bitirdiler”, *Ulus*, 23 Temmuz 1939.

51 Alaçam, o yılların popüler gazetecilerindendir. Askeri konuları içeren röportajlarıyla tanınır.

52 “Ömer İnönü Asker”, *Yedigün*, Sene 7, No 334, Cilt 13, 1 Ağustos 1939.

“Milli Şef İsmet İnönü, Söğütözü kampını şereflendirdiği gün,
<< Ömer nerede? >> diye sormuş İsmet İnönü.

Çadırında istirahat ediyormuş, söylemişler. Milli Şef gitmiş, Ömer İnönü’ye ve manga arkadaşlarına:

<< Nasılsınız oğullarım? >> demiş.

<< İyiyiz babamız!>> cevabını vermişler...”

Alaşam’a göre bu kısa ama birçok şeyi içine alan konuşma Milli Şef ile bütün Türk çocukları arasındaki baba oğul ilişkisini; büyüğün sevgisini ve küçüğün saygısını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca öğrencilere sorduğu sorular karşısında aldığı cevapların, Cumhuriyet çocuklarının demokratik reel mantığını gösterdiği fikrinde olan yazar, röportajında Ömer İnönü ve arkadaşlarının hep bir ağızdan söylenen cümlelerine de yer verir:

*“Tüfeğimiz namusumuzdur, onunla yatarken de beraberiz!”*⁵³

Alaşam, haberinin son cümlelerinde Ankara’ya dönüş yolunda bu sözün kulaklarını da hiç durmadan çınladığını ve kendisini kahramanların diyarında hissettiğini yazacaktı.

Bu diyaloglardan anlaşıldığı üzere askerlik kamplarının Türk gençlerini yurt savunmasına hazır, vatansever askerler olarak yetiştirmesi amacı⁵⁴ ilgili dönemde kabul gören bir misyondur ve uygulamada da başarıya ulaşmış gibi görünmektedir.

Bir tarih bilinci yaratmada, bir devletin siyasal ve kültürel yaşamıyla özdeşleşmeyi sağlamada ve en önemlisi ulusal geleneklerin ve şuurun oluşturulmasında eğitimi bir araç haline getirmenin yirminci yüzyılın temel özelliklerinden biri olduğu savunulabilir. Her ne kadar günümüzden bakıldığında bu tür uygulamaların insan haklarını gözetmeyen ve içe kapanık yaklaşımlar olduğu fikri kulağa doğru gelse de o dönemin şartlarında milliyetçi akım temelinde öğrencilere bu olgunun aktarılması zorunluymuştu. Bunun en yaygın yolu ise ders kitaplarını kullanmaktı. Derslerde işlenen konularda ulusal tarihin olağan “malzeme” sınırlamasıyla karşı karşıya kalınması normaldir. Tarihsel süreçlere ilişkin basitleştirilmiş anlatımlar ve açıklamalar elbette ki yanlış bir bakışa neden olur. Dost- düşman, iyi- kötü gibi kutuplaşmış kavramların sık kullanılması genelde olumsuz çağrışımlar yapar ancak Türkiye Cumhuriyeti kadar genç ve hızla gelişmeye hazır bir tasarımın durup yöntemleri sorgulayacak vakti yoktu. Uluslaşma bakımından eğitim sürecinin de devlet, millet ve ordu üçlemesinin olumlu ve işlevsel taraflarına yönelmesi bu çerçevede anlamlıydı.

Bu yönelişin ve bütünleşmenin en belirgin örnekleriyle Askerliğe Hazırlık Dersleri kitaplarında karşılaşıldığını söylemek yanlış değildir.

53 *Yedigün*, 1 Ağustos 1939.

54 *Vatan*, 3 Eylül 1949.

Erkekler için İlk Ders Kitabı: *Askerliğe Hazırlık Dersleri* (1926)

Analiz edilecek ilk ders kitabı Askerlik derslerinin verilmesine karar verilen 1926 yılında yazılmış *Askerliğe Hazırlık Dersleri* adlı ders kitabıdır. Bu kitabın en önemli özelliği Cumhuriyet Dönemi askerlik dersleri uygulamasının ilk ders kitabı olmasıdır. Ders kitabı yazarı da bu ehemmiyetin bilincinde olduğundan kitabın başına “*Muallimlere Bir İki Söz*” başlığıyla bir metin ekler. Cemil Tahir her konuda olduğu gibi askerliğe ait konularda da teorik bilginin pratik hale dönüştürülmesinin öneminden bahsederek cümlelerine başlar. Öğretmene düşen ilk görevin, derslere önceden çok iyi hazırlanması ve o günkü konuya ait haritaların ve malzemelerin derse getirilmesinin öğrencinin anlayışını çok kolaylaştıracağını unutmaması olduğunu belirtir. Örneğin tüfek tarif edilirken sınıfta bir tüfek olmalıdır; makineli tüfek tarif edilirken yakınlardaki bir kitadan bir makineli tüfek ödünç alınmalıdır hatta topun tarif edildiği derslerde civarda topçu kıtası varsa okul bahçesine bir top getirterek dersi topun başında anlatmak öğrencide derse karşı heves uyandırabilir. Yazar, bu tür hazırlıkların yalnızca öğretmenin görevi olmadığını, okul idaresinin de alet ve edevatın temini konusunda yardım etmek zorunda olduğunu hatırlatır.

Ardından savaşları değişen niteliğine vurgu yapar ve harplerin artık “*millet harbi*” şeklinde yürütüldüğüne değinir. “*Kadınli erkekli milletin her ferdi*” harbe faydalı bir görev almak zorundadır. Bu yüzden de harbin nasıl yapıldığını sadece mesleği askerlik olanların değil herkesin bilmesi gerekir. Yine yazara göre ordunun asıl görevi harbi yapmak değil, seferde ve barışta millete harp usullerini öğretecek bir “*okul*” işlevi görmektir. Ayrıca harpte toplanan milleti sevk ve idare eden de yine ordudur. Harbi ve usullerini öğrenmek herkes için bir vatan vazifesidir. Askerlik bilgisini öğrenmek bu vazifenin başında gelir. Bu nedenle Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti askeri liselere haftada bir saat olmak üzere askerlik bilgisi dersi koymuştur. Yazar, sivil liselerde de bu dersin okutulmasının mutlak bir gereklilik olduğunun altını çizer ve “*pek yakınlarda*” bu derslerin tüm liselere verileceğinden şüphesi olmadığını belirtir. Bu durumda doğal olarak öğretmenlerin ve öğrencilerin bir kitaba ihtiyacı olacağını çünkü derslerde birlik sağlanması gerektiğini düşünen yazar, bu amaç için kitap yazdığını aktarır. Bu ders kitabının “*düşündüğü kaideyi temin ederse bahtiyar*” olacağını söyleyerek sözlerine son verir.⁵⁵

Yazar sekiz bölüme ayırdığı kitabının ilk bölümünde “*harp nedir, harbin zaruret, askeri sınıflar, muhtelif sınıflar ve nasıl kıtaat oluşturulur*” gibi konulara değinir. Sonraki bölüme askerlik vazifesini anlatarak başlar. Daimi orduya asker toplama usulleri ve Türkiye Ordusu teşkilatı ile ilgili bilgi verir. Daha sonra Türk ordusu teşkilatını Yeniçeri ve Nizam-ı Cedid ordularıyla karşılaştırır ki bu konudaki bir karşılaştırmaya sonraki yılların ders kitaplarında karşılaşılmaz. Üçüncü bölümde daha soyut konulara değinilir: askerlikte itaat, arkadaşlık, saygı, selamlama, namus, şeref, doğruluk, sadakat gibi. Sonraki bölümde kesici aletler, ağır silahlar, tüfek parçaları, mermiler, mer-

55 Cemil Tahir, *Askerliğe Hazırlık Dersleri*, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1926, s. 1.

milerin atılıp boşalması ve ateş alması, hafif makineli tüfekler ve mermileri, otomatik tüfeklerin başlıca parçaları, tabancalar ve mermileri, tüplü ve otomatik tabancalar ve son olarak işaret tabancaları konularına detaylarıyla değinilir. Bu fasılda silahların ve mermilerin özenli çizilmiş karakalem tasvirleri vardır. Yalnızca silahlar ve mermiler değil, savaş alet ve edevatlarının da çizimleri yapılır. Her çizimin altına kısa açıklamalar yapılır.

Beşinci bölümde nişan almak ve atış yapmak konusuna çok geniş yer ayrılır. Öğrencilere “*yere yatarak, diz üstünde, oturarak; tüfeği dayayarak ya da dayamadan nasıl nişan alınacağı*” detaylarıyla anlatılır. Bunlardan önce ise temel bilgi olarak kabza kavramak, tetik düşürmek ve nişan noktası akıcı bir dille detaylarıyla anlatılır. Altıncı bölüm haritaya ve topoğrafyaya ayrılır. Nasıl harita okunacağı, kroki yazılacağı, mikyas usulleri ve pusulayla veya pusulasız (güneşle, ayla ve saatle) nasıl yön bulunacağı konularından bahsedilir. Arazi şartlarının haritalarda nasıl gösterileceğiyle ilgili öğrenciye resimli anlatımlar yapılır. Sıradaki fasılda milletin seferdeki vazifeleri ve birlikler üzerinde durulurken son bölümde bu konular biraz daha geliştirilir. Muharebe çeşitlerinin anlatıldığı başlıklarda Kosova Muharebesi, Niğbolu Muharebesi, Varna Muharebesi ve İstanbul’un Fethi konularına değinilse de bu olayların tarihi değil askeri yönleri üzerinde durulur. Kısacası muharebe haritaları üzerinden savaşın nasıl ve hangi tekniklerle yapıldığı anlatılır.

1920’li Yılların Askerliğe Hazırlık Ders Kitapları

1928 yılında Fen Tatbikat Mektebi Müdürü, Kaymakam Abdullah Muhlis tarafından yazılan *Muvasala ve Muhabere ve Umur-ı Havaiye Dersleri Notlarından* isimli ders kitabının, 1926 yılında yazılan ders kitabına göre daha somut ve teknik konulara değindiği görülür. “*Harbiye Mektebi Zabitan Kursu ve İhtiyat Zabitanlarıyla Harbiye Sınıflarına*” okutulmak üzere hazırlandığı kitapta moral değerlere yer verilmez. Yollar, yolların inşa edildiği malzeme, yol güzergâhları ve hücum hesaplamaları, bataklıkta nasıl yol inşa edileceği, yolların tamirâtı ve nehir üzerindeki yollar gibi alt başlıklar açılır. Elektrik otomobilleri, motorlar ve özellikle de şimendiferler hakkında detaylı izahata girilir: şimendifer güzergâhının temin ve tespiti, raylar, şimendifer malzemeleri, şimendiferlerin işletilmesi, şimendiferlerde işaretler, nakliyat usulleri, barış ve sefer zamanlarında şimendifer teşkilatları ve usulleri idaresi, şimendifer kıtanının istihdamı ve işletilmesi gibi.⁵⁶

1929 yılında yine Cemil Tahir tarafından çıkarılan ders kitaplarından birisi okullarda okutulur. Kitabın ilk dersi hava kuvvetlerinin önemine ve teşkilat yapısına ayrılır. Anlatım boyunca öğrencilerin anlayabileceği sadelikte cümleler kuran yazar, hava kuvvetlerinin önemini şu sözlerle izah eder:

56 Abdullah Muhlis, *Muvasala ve Muhabere ve Umur-ı Havaiye Dersleri Notlarından*, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1928.

“... düşmanlar kara ve deniz hudutlarının kapalı olduğunu görünce kuvvetlerini havadan memleketin içine saldırtıyor. O halde memleketin hava kapılarını da kapamak lazımdır.”⁵⁷

Ülkeyi milletin evi olarak gösteren bu anlatış elbette ki öğrencilerin aklında kalacaktı.

Hava teşkilatından sonra anlatılan deniz teşkilatı konusunda tarihi bilginin yanı sıra daire ve şubelerin de verildiği görülür. Ayrıca her dersin sonuna “Sualler” başlığıyla bilgiye yönelik sorular eklidir. Bu sorular yoruma kapalıdır ve öğrencilerin ezberledikleri bilgileri yoklamaya yöneliktir. İkinci fasıl iki genel “ders” başlığı ile Askerlik mükellefiyetine ayrılır. Birinci ders “yeni kura efradının tertip ve taksim usulü, tertibat değiştirilebilir mi?” sorusuyla başlar ve çok net bir cevap verilir: “Mümkün değildir.”

Aynı fasılın ikinci dersi askerden kaçmanın cezaları, askerden kaçanların ne suretle takip edileceği, ilk ve son yoklamalara gelmeyenlerin cezaları; bekayalık, saklılık, firar ve izinsizlik cezaları anlatılır. Bu kısımda askerden kaçanlar konusunun üzerinde özellikle durulur. Askerden kaçanların “asla kurtulamaz” oldukları şu sözlerle ifade edilir:

“Her ne suretle olursa olsun askerlikten kaçanlar, vatan borcunu ifadan savuşanlar kanunun önünden kurtulamaz.”⁵⁸

Diğer bazı geç dönem kitaplarında “Türkün zaten askerlikten asla kaçmayacağı” varsayımı öne sürülürken bu kadar erken tarihli bir ders kitabında her türlü olumsuzluğun olabileceğinin kabul edilmesi ve kanun gücüne sığınma olgunluğunun gösterilmesi dikkate değer bir yaklaşımdır.

Son iki derste ise muharebe arabaları, zırhlı otomobiller ve bunlara karşı nasıl korunacağını anlatır. Bu bölümde dikkati çeken şey muharebe arabalarından korunma konusunda karşılaşılabilecek her türlü pozisyonun “yanlış” ve “doğru” ifadeleriyle toplam 27 görselle tek tek açıklanmasıdır. Bu konularda detaylı talimat verilir. Askerlerden canlarını hiç düşünmeden feda etmeleri değil kendilerini korumaları beklenmektedir. Bu önemli bir zihinsel odaklı çünkü sonraki yılların birçok ders kitabında öğrenci askerden beklenenin hiçbir şey düşünmeden düşmana atılmak olduğu metinler de analiz edilecektir.

Kitabın son faslı “Askeri Tarih” konularından oluşur. Belki de ders kitabının en canlı kısmı burasıdır. İlk konu olan “Balkan Seferi”ni öğrencinin Rumeli haritasından takip ederek anlaması gerektir.⁵⁹ Balkan Savaşları’nın başlaması “...en zayıf bir za-

57 Cemil Tahir, *Askerliğe Hazırlık Dersleri Dördüncü Kitap*, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1929, s. 3.

58 Tahir, a.g.e., s. 16.

59 a.g.e., s. 109.

*manımızdı. Bu fırsatı kaçırmadılar...*⁶⁰ sözleriyle açıklanır. Daha sonra harp tüm askeri ve coğrafi yönleriyle ele alınır ve Bulgarlarla yapılan Kırkkilise Muharebesi, Lüleburgaz Muharebesi, Çatalca Muharebesi ve Edirne Kalesi olaylarına bölünür. Savaşın gelişmesi harekâtlar bakımından değerlendirildikten sonra Bulgarlar hakkında dikkat çekici bir ifadeye yer verilir:

*“Bulgarlar Türk askerini ve bir kısım halkını her tarafı nehirle çevrilmiş bir adacığa doldurmuş, aç, biilaç hastalıktan sefil, perişan olmalarına, birçoklarının ağaç kabuğu kemirerek karınlarını doyurmak istemelerine seyirci kalmış, ölümlerini tacil etmişti...”*⁶¹

Savaşlar ve muharebeler kısmında genelde detaylı askeri değerlendirmeler yapılsa da bazen dozunda bırakılarak bu tür anlatımlara girilmiş. “*dozunda*” kelimesinin kullanılma sebebi buradaki ifadelerin doğrudan yabancı düşmanlığını çağrıştırmamasıdır. Savaş ortamında olan bir olay aktarılır. Ancak inceleme kapsamındaki bazı kitaplarda düşmanlığı ve hatta intikam almayı öğütleyen ifadelerle karşılaşılacak ve bu ifadelere sırası geldikçe yer verilecektir.

Kafkas Cephesi muharebelerinin anlatıldığı derste Ermeni ayaklanmasına değinilir:

*“... Zaten Ermeniler eskiden beri içimizde teşkilat yapmışlar, silahlar, bombalar hazırlamışlar, saklamışlar Rusların bir işaretini bekliyorlarmış...”*⁶²

Ermeni ayaklanması ile ilgili klasik “*sadık tebaa*” vurgusu burada görülmez. Zaten ulusçuluk zeminine kurulmuş bir devletin böyle bir vurguyu kullanmasına gerek de yoktur. Aynı şekilde Ermeni göçüne de uzun uzun değinilmez. Ermenilerin “*orduyu arkadan vurmaya kalkışmaları üzerine ordu kumandanının gösterdiği lüzum üzerine...*” Ermeniler toplanarak kabileler halinde cepheden uzak mıntikalara göç ettirilmişlerdir. İfadeden anlaşılacağı üzere bu mantıksal bir gereklilikti ve yapıldı mesajı verilir.

İlgili faslın sonunda Çanakkale Muharebeleri askeri detaylarla anlatılır.

1930’li Yılların Askerliğe Hazırlık Ders Kitapları

Cemil Tahir’in 1930 yılında *Askerliğe Hazırlık Dersleri* kitabında⁶³ değinilen konular okutulduğu sınıf itibarıyla bir önceki yılın kitabının konularından farklılık gösterir. Bu kitapta değinilen farklı konular şunlardır: Müdafaa-i Milliye Vekâleti ve Teşkilatı, Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti ve teşkilatı, neferin eşya ve teçhizatı, kışla ve koğuş hizmeti, tayyarelere karşı korunmak, arazi arızalarının tarama ile gös-

60 a.g.e., s. 110.

61 a.g.e., s. 117.

62 a.g.e., s. 136.

63 Cemil Tahir, *Askerliğe Hazırlık Dersleri Üçüncü Kitab*, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1930.

terilmesi, memlekette casuslar, keşif, emniyet ve tarassut⁶⁴, öncü, yancı ve artıcı, 93 Rus Seferi ve 1897 Yunan Harbi ve Plevne Muharebeleri'dir.

Müdafaa-i Milliye Vekâleti ve Teşkilatı bu ders kitabında ilk sıradaki derstir. Kara, deniz ve hava kuvvetlerinin vazifeleri ve daireleri verildikten sonra öğretmenlerden, müsteşarların kimler olduklarını söylemelerini ve mümkünse resimlerini göstermeleri istenir.⁶⁵

Tayyare taarruzu halinde nasıl hareket edilmesi gerektiği konusu topyekûn harp anlayışına uygun olarak “doğru” ve “yanlış” görselleriyle tek tek ifade edilmiş. Son derece anlaşılır şekilde çizilmiş görseller “*sokakta, evde, oda içinde, sinemada, büyük bir ticarethanede, pazar yerinde, tramvayda, arabalarda, kırdada, istasyonda, trende, trenin kırdada durması halinde, geceleyin, gaz bombalarında kırdada, gaz bombalarında odada, gaz bombalarında evde, mayi zehir maddeli bombalarda*” başlıklarıyla bu mekânlarda yapılması ve yapılmaması gerekenleri aktarır.⁶⁶

Savaşların ve tarihi arka planlarının verildiği kısımlarda savaş sebeplerinin tarafsızca anlatıldığı görülür. Öğrenci kin ve düşmanlığa sevk edilmez bunun yerine sebep-sonuç ilişkisi kullanılarak bazı açıklamalar yapılır. Ancak genel olarak savaşlarda askeri mevzular üzerinde durulur.

Aynı yazarın yine 1930 yılında çıkardığı ders kitabında bu kez bazı konu farklılıklarının yanı sıra anlatımda da genel ve daha kolay ifadelere başvurulduğu anlaşılır. Çok sayıda görselin kullanıldığı ve ağır konuları bile sıkıcılıktan çıkararak kitabın konuları “Ordu Teşkilatı” ile başlar. Konuyla ilgili dersin öğretmenine yine bir not düşülür:

*“Muallim şimdiki ordu müfettişlerinin ve kolordu kumandanlarımızın isimlerini öğretmenli ve mümkün olursa resimlerini de göstermek suretile talebeye kumandanlarımızı tanıtmalı ve bu kumandanlarımızın harpteki hizmetlerinden bahsetmelidir.”*⁶⁷

“Orduya Efrat Nasıl Tedarik Edilmelidir?” başlığında küçük zabıtlardan *“ordunun iskeleti”*⁶⁸; zabıtlardan ise *“ordunun temeli”*⁶⁹ olarak bahsedilir.

İkinci Fasıl “Askeri Mükellefiyet”in son dersinde askerlik şubelerinin nasıl asker topladığı anlatılırken gençlere de bir mesaj verilir. Buna göre, askerlik vazifesi mukaddes ve mübeccel bir görevdir. Gençlerin bu görevi seve seve karşılaması ve askerlik süresince öğrendiği şeylerin vatan savunmasında en gerekli bilgi olduğuna

64 Gözlemde keşif ve emniyet.

65 Tahir, a.g.e., s. 5.

66 a.g.e., s. 61.

67 Cemil Tahir, *Askerliğe Hazırlık Dersleri İkinci Kitap*, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1930.

68 Tahir, a.g.e., s. 15.

69 a.g.e., s. 17.

inanmalıdır. Bu hizmetten kaçmak ya da “sahtekârlığa cür’et etmek gibi adiliklere” tenezzül etmemelidir.”⁷⁰

İfadelerden anlaşılacağı üzere burada da “Türk asla askerlikten kaçmaz” anlayışından daha gerçekçi bir tutumla “buna tenezzül edilmemesi” öğütlenir. Sonraki başlıkta asker gençlerden askeri terbiyenin bir parçası olarak soğukkanlı ve cesur olmaları beklenir. Bu özelliklere sahip olmayan insanların “eyi bir asker ve iyi bir vatanperver” olamayacakları hatırlatılır.⁷¹ Ancak Türklerin yaratılış özelliği olarak cesur, soğukkanlı ve yokluğa dayanıklı oldukları eklenir. Hemen sonra da çok önemli bir konuya vurgu yapılır:

*“Fakat cesurluk kör körüne nefsi tehlikeye atmak demek değildir. Her askerin ve her Türk’ün vücudu ve sıhhati memleket için lazımdır.”*⁷²

Silahların anlatıldığı dördüncü fasılda aynı konuya değinilir:

*“Muharebede ölümü hiçe saymak her askerin şeref ve namus borcudur. Fakat ölümü göze almanın yerini kestirmek de ayrıca bir vazifedir... Fakat şunu da asla hatırdan çıkarmamalıdır ki vücudu ateşten korumak bahanesile düşmanın üzerine saldırmağı geciktirmek ve arkadaşlarından geri kalmak korkaklık demektir ki korkak insanların kanun mucibince cezası kendi kurşunumuzla ölmektir.”*⁷³

Bu kez tonda bir değişiklik yapılmış; askerin canının değerli olduğu vurgulanırken bir taraftan da görevlerini ihmal ederse sonunun aynı olacağından ve bu kez askerin alacağı ceza gereği kendi kurşunuyla can vereceğinden bahsedilir. Kısacası askerin görevini iyi ve vicdanlı yapması için ona gözdağı verilir.

Takip eden konuda “kendini düşmana göstermeden yanaşmak mümkün müdür” sorusuna “bittabi mümkündür” cevabı verilir. Arkasından tam on dokuz farklı görselle kendini düşmana göstermeme halleri gösterilir.

Ders kitabının on üçüncü dersi bombaları konu alır. Bomba çeşitleri, nasıl atıldıkları ve tesirleri etraflıca izah edildikten sonra öğretmene gerçekten ilginç bir uygulamanın notu düşülür:

*“Terbiye-i Bedeniye saatlarında ya talim bombaları veya bomba ağırlığında taşlarla bomba atmak talimi yapılmalıdır.”*⁷⁴

Her ne kadar daha önceki açıklamalarımızda Beden Eğitimi derslerinin askerlik dersine paralel spor uygulamaları içerdiğini belirtmiş olsak da böylesi bir öneriyle analiz kapsamındaki başka hiçbir ders kitabında rastlamayacağız.

70 a.g.e., s. 31.

71 a.g.e., s. 33.

72 a.g.e., s. 34.

73 a.g.e., s. 47.

74 a.g.e., s. 64.

Aynı ders kitabının yirmi beşinci dersinde seferberlikten bahsedildiği satırlarda sonraki kitapların seferberlik konularının anlatımına da örnek olacak düzenli işleyen makine örneği verilir:

*“Bir makinenin işlemesi için o makineyi terkip eden bütün aletlerin muntazam vazifelerini görmeleri lazımdır. İçinden bir çarkın dışı kırılrsa tekmil makinenin işleminde bir intizamsızlık olur. Ordu bir makine gibi intizam ister...”*⁷⁵

“*Meşhur Muharebelerimiz*” başlıklı son fasılda Çaldıran Muharebesi, Birinci Viyana Seferi, İkinci Viyana Seferi, İstiklal Harbi ve muharebeleri anlatılırken herhangi bir duygusal ifadeye rastlanmaz. Yalnızca İstiklal Harbi gibi muazzam bir eserin bir derse sığdırılmasının imkânsızlığına atıfta bulunulur.⁷⁶ Onun dışında hareket ağırlıklı anlatımlarda sıklıkla tertibat görsellerine başvurulur. Bir de İkinci Viyana Seferi anlatımında yenilginin sebebi kumanda heyeti olarak gösterilmekle birlikte “*Türkiye’nin düşüşünün başladığı o an*”dan memleketi idare eden şahısların kişisel keyif ve heveslerine dalmalarının etkisine de değinilmeden geçilmez.⁷⁷ Bitirirken ders kitabında yazım noktalama anlamında en az özen gösterilen kısmın harpler bölümü olduğunu söylemek gerekir ama diğer yandan ilgili bölüm görseller, çizimler, tertibatlar ve haritalar bakımından çok güçlüdür.

1930 yılının belki de en çok ses getiren Askerliğe Hazırlık ders kitabı, Muallim Afet’in “*Askerlik Vazifesi*”dir. İlgili kitap Yurt Bilgisi notlarından derlenmiş olup kitabın yazılış aşamalarını Atatürk’ün büyük bir dikkatle izleyip gerekli gördüğü yerlerde müdahalelerde bulunduğu veya konulara eklemeler yaptığı yaygın dile getirilen bir gerçektir. Dönemin Büyük Erkânıharbiye Reisi Müşür Fevzi Paşa ve Maarif Vekili Cemal Hüsnü tarafından övgüyle söz edilen ve tebriklerinin ilgili kitabın başında yayımlandığı ilgili kitap dönem basınının da ilgisini çeker.

2 Haziran 1930 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde Muallim Afet Hanımefendi’nin eski Türk tarihi ve Türk kadınının seçme hakkı konulu konferansları hatırlatılır ve “*neşrettiği nefis ve kıymetli eser*”den bahsedilir. *Askerlik Vazifesi*’nin en büyük milli otoriteler tarafından beğenildiği ve Büyük Erkânıharbiye Reisi’nin eseri bir tamimle bütün orduya yaydığı haberin detaylarındandır.⁷⁸

Uzun süre okullarda Askerliğe Hazırlık ders kitabı olarak da okutulan kitap yine aynı gazetenin 29 Ağustos 1930 tarihli “*Kitabiyat*” kısmına konu edilir. Bu kez kitabın Türk kadınının fikri hayatını göstermesi açısından bir değerlendirilmesi yapılır. Buna göre, kadınların çoğu eskiden şiir, hikâye, roman gibi yapıtları kaleme alırken ve hatta bazıları ciddi makaleler de yazarken şimdi Muallim Afet Hanım çıkıp bu kadar önemli bir memleket meselesini tahlil eden bir eser yazabilmiştir. Bunun şaşkınlık

75 a.g.e., s. 98.

76 a.g.e., s. 140.

77 a.g.e., s. 139.

78 “Askerlik Vazifesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 2 Haziran 1930.

yarattığı ancak Türk kadını için çok önemli ve cesur bir adım olduğu ayrıca belirtilir. Haberde kitabın eğitim açısından önemine de vurgu yapılır.⁷⁹

Kitapta belirginleştirilen temalardan birisi “*ordu mekteptir*” önermesidir. Afet Hanım’a göre, ordu milleti okutmak ve eğitmek işlerini büyük gayretle, dikkatle ve çalışkanlıkla yürütür. Memleketin her yerindeki “*nur ocakları*” milletin dimağlarını aydınlatır. Maarif Vekâleti’ne bağlı okullar da dâhil bütün bu ocakların yanında asker ocağı da aynı görevi yerine getirir.⁸⁰

Askerlik Vazifesi kitabına genel olarak bakıldığında dikkati çeken şeylerden birisi tasarımı ve sayfa düzenidir. Küçük bir kitap halinde yayınlanan eserin her konusunun başında bir asker figürü vardır. Yazı tipi seçimi ve akıcı dil sayesinde metinler çok rahat okunur. Çalışmamız kapsamındaki hiçbir ders kitabının değinmediği “*askere gidenlerin muhtaç ailelerine yardım konusu*”na hissedilen duyarlılık bu kitaba bir kadının duyarlılığının dokunduğunun göstergesi gibidir. Ayrıca kitabın arka kapağındaki ibare de bu görüşe katkı sağlar niteliktedir:

“*Bu kitabın hâsılatı HİMAYE-İ ETFAL Cemiyeti’ne terk olunmuştur. Cemiyet bu hâsılatı asker liselerinde okuyan sırf ASKER YETİMLERİNE yardım tahsis edecektir.*”⁸¹

Ertesi yıl yine Cemil Tahir’in çıkardığı *Askerliğe Hazırlık Dersleri* kitabının içeriği Muallim Afet’in kitabıyla kıyaslanamayacak derecede farklıdır. Hemen her kitapta değinilen konuların kapsamının 1931 baskı tarihli Cemil Tahir ders kitabında daraltıldığını ve daha önce işlenmemiş konulara yer açıldığını görürüz: komşu devletlerin askeri teşkilatları, muhtelif memleketlerde gençlerin askerliğe hazırlanmaları usulü, alev makineleri hakkında malumat, gazlar (boğucu, kabartıcı, tahriş edici, zehirleyici), sisler hakkında malumat, gaza karşı korunmak, ders ve mükâfat atışlarında şartlar, Tekâlif Harbiye Kanunu, muharebe vasıtaları, ileri karakollar, İngilizlerle yapılan muharebeler gibi.⁸² Yine konular dâhilinde Bulgaristan, Yunanistan, İtalya, Suriye, Irak, Fransa, İngiltere, İran ve Sovyet Rusya (Kızıl Ordu) ordularının askeri teşkilatları incelenir. Ayrıca Fransa, İngiltere, Amerika, İtalya, Lehistan ve Japonya’daki gençlerin askerliğe hazırlanma usulleri hakkında bilgi verilir.

Birinci faslın “*Talim ve Terbiye*” kısmında özellikle sivil okullarda izci ve spor teşkilatlarına çok önem verilmesi; bunların gençler arasında yaygınlaştırılması istenir. Bu teşkilatlarda askeri talimler yaptırılmakta ve silahların kullanılması öğretilmektedir.

“*Muhtelif Memleketlerde Gençlerin Askerliğe Hazırlanmaları Usulü*” konusuna askerliğe hazırlıkta yaşanan değişimler ve gerekçeleri hakkında açıklama yaparak

79 “Kitabiyat: Muallim Afet Hanımın Kitabı”, Hâkimiyet-i Milliye, 29 Ağustos 1930.

80 Muallim Afet, a.g.e., s. 50.

81 a.g.e., s. arka kapak.

82 Cemil Tahir, *Askerliğe Hazırlık Dersleri Beşinci Kitab*, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1931.

başlanır. Büyük Harpten sonra en güçlü devletler başta olmak üzere tüm devletler “askerliği millileştirir.” Sadece askerlik çağına gelenleri silah altına alıp talim ve terbiye vermenin yeterli olmadığı anlaşılır. Ayrıca okullarda tüm gençlere savaşın değişen yüzünden ve ülkeye ne tür etkiler edebileceğinden bahsedilmeye başlanır. Bu etkilerin azaltılması için alınabilecek tedbirler için öğrencilere bilgi veren kurumlar okullar olduğuna göre Türk gençleri de diğer ülkelerdeki gençlerden geri kalmamalıydı. Ayrıca Türk gençliğini çeşitli ülkelerdeki harp işlerinin nasıl yürütüldüğünü bilmesi önemlidir.⁸³

Bu kapsamda ele alınan ilk ülke Fransa’dır. Askeri talim ve terbiye Fransa’da 1923 yılında çıkarılan bir kanunla kabul edilir. Eğitim ilkökul düzeyinde başlar. Kolordu komutanı ders ve talimleri teftiş eder. Derslerin sonunda sınavla “askeri tedrisat şahadetnamesi” verilir. Bu belgeye sahip olanlar askerlik hizmetini altı ay eksik yaparlar.

İngiltere’de ise askerlik eğitimi çok eski bir gelenektir. Fakat barış zamanında fazla sayıda asker bulundurmamak ve askerlik yapmak mecburi değildir. Çeşitli kolejlere her gün öğleden sonra askerlik eğitimi verilir. Cumartesi günleri de bu eğitime ayrılır. Cumartesi günleri zabıtlar görev yapar. Okullarda öğrenci sayısına göre silah ve askeri kıyafet bulunur. Öğrenciler yılın on beş günü toplanıp ordugâhta talim yaparlar. Ayrıca İngiltere’de bu konu için sürekli sivil teşkilatlar vardır: atış cemiyeti, çocuk avcı cemiyeti, *Basskat* (keşşaf) cemiyeti gibi. 14-25 yaş aralığındaki gençlerin katıldığı bu cemiyetlerde askerlik zorunlu olmamasına rağmen herhangi bir harp ihtimaline karşı eğitim verilir.

Amerika’da askeri eğitim 184 üniversitede ve yüksek okulda devam eder. Bu okullarda talim terbiye grupları vardır ve askerlik dersleri mecburidir. Eğitim ilk haftada üç saat, devam eden süreçte ise haftada beş saattir. Ayrıca izci teşkilatı da vardır.

Kitap yazarına göre Faşizm, İtalya’daki çocukların ruhlarına işlenir ve bu sadece askeri eğitim yoluyla yapılmaz. 1926’da İtalyan gençlerinin asker olmadan önce askeri eğitim görmesi uygulamasına başlanır. *Balila* (teşkilat) kurulur. 8- 18 yaş arası çocuklar teşkilata dâhil edilir. Askeri eğitimin yanı sıra spor eğitimi de verilir.

Lehistan’da ise işleyiş diğerlerinden farklıdır. 16-18 yaş aralığındaki gençlere yılda iki kez altışar haftalık kurslar açılır. Yaz kurslarına genelde okul öğrencileri; kış kurslarına ise köylü ve çiftçi çocukları gelirler. Kurs süresince çadırlı ordugâhta kalırlar. Bu kurslar yüksek öğrenimde de zorunludur ve dersler askeri öğretmenler tarafından anlatılır.

Son olarak Japonya’da ilk ve orta dereceli okulların tamamında askerlik dersleri vardır. Özellikle 14 yaşından büyük çocuklar için eğitim saatleri daha fazladır. Okullarda askerliğe hazırlık dersleri Tarih ve Coğrafya derslerine dâhil edilir. Dersi

83 Tahir, a.g.e., s. 15.

başaramayan öğrenci sınıfı da geçemez. Başarılı olan öğrencilerin ise askerlik süreleri kısılır.⁸⁴

Yirmi üçüncü derste Tekâlif-i Harbiye Kanunu ilk kez bu ders kitabında olmak üzere ele alınır. Bu kanuna göre, savaş zamanında sahibinin rızasına bakılmaksızın malzemesi elinden alınır. Yazarın bu konudaki yorumu Tekâlif-i Milliye Emirleri üzerindedir. Ona göre İstiklal Harbi'nde bütün millet canı gönülden bütün varı ile orduya yardım ettiği için zafer kazanılır. Ancak barıştan sonra devlet de hiç kimseyi alacaklı bırakmaz. Yazar bu konuya farklı bir bakış açısı kazandırır:

“... *Esasen düşman memleketi istila ederse kendiliğinden verilmek istenmeyen malların düşman tarafından zorla alınacağı şüphesizdir! Bu sebeple iyi düşünen kimseler bu yoldaki müracaatları iyi karşılamalı ve malını saklamak, kaçırmak gibi vatanperverliğe yakışmayacak hilelere teşebbüs etmemelidir.*”⁸⁵

Bu son derece mantıklı bir yaklaşımdır. Gerektiğinde kanun gücüyle zaten alınabilecek malların neden verilmesi gerektiği anlaşılır ve ikna edici bir şekilde dile getirilir.

Kitabın “*Muharabe Vasıtaları*”nı konu alan yirmi altıncı dersi son derece detaylı ele alınır. Canlı ve cansız muharebe vasıtaları konusunun sonuna bir de Mors Alfabeti eklenir. Öğrencilere bunun ezberlenip ezberlenmemesi gerektiğine dair bir kural belirtilmez.⁸⁶

Ders kitabının son kısmı her ne kadar “*Harp Tarihi*” başlığını taşısa da aslında konular boyunca tarih kitaplarında adı çok fazla geçmeyen harekâtların ve muharebelerin (Selman Pak Muharebesi/ 1915, Samarra ve Remadiye'nin İngilizler Tarafından İşgali/1917, Katbe Baskını/ 1916, Birinci, İkinci, Üçüncü Gaze Muharebeleri/1917, Şeria Muharebeleri/ 1918, Nablis Meydan Muharebesi/ 1918...) askeri detayları ve sayısal verileri üzerinde durulur. Kitabın sonuna ve cilt sırtına eklenen belgeler de tamamen bu konularla ilgili krokiler, haritalar ve cetvellerdir.

Bir Irk Sağlıklımsından Tavsiyeler: Harbin İstifai Tesirleri ve Zabitlerimizin; Neslimizin İslahındaki Ehemmiyetleri (1933)

1933 yılının ilk askeri terbiye kitabı Mahmut Şemsi'nin yazdığı ve farklı bir konuya odaklandığı *Harbin İstifai Tesirleri ve Zabitlerimizin; Neslimizin İslahındaki Ehemmiyetleri*'dir. Mukaddimesinde “*Görölmeyen Bir Nokta*” başlığıyla önemli bir tespitte bulunulur ve kitabın yazılma gerekçesi açıklanır:

84 a.g.e., s. 16.

85 a.g.e., s. 75-76.

86 a.g.e., s. 91.

“... çok şayanı hayrettir ki, insanlar kendi hizmetlerinde kullandıkları hayvanların nesillerini ıslah etmek için binlerce seneden beri uğraştıkları halde kendi nesillerinin ıslahı hususunda hemen bugüne kadar büyük bir gaflet içinde yaşamışlardır.”⁸⁷

Kendisini “ırk sağlıkcısı” olarak tanıtan⁸⁸ Doktor Mahmut Şemsi, savaşlarda en büyük fedakârlığı münevver Türk gençlerinin yaptığını ve onların ölümlerinin millet için çok hazin olduğuna vurgu yapar. Bu durum çok acıdır çünkü uzun yıllar devam eden harpler milletin en güçlü ve değerli parçasını alıp götürmüştür. Yazara göre, eğer ölen gençlerin yerini alacak zeki, fedakâr, cesur, sağlıklı ve bünyesi kuvvetli kişiler yetiştirilmezse Türk ordusu artık güçlü kahramanlardan oluşmayacaktır. Doktor, Türk milletini daima tehdit eden düşmanlara karşı koymak için Türk milletinin kahraman gençlere diğer tüm milletlerden daha fazla ihtiyacı olduğuna inanır. Bu konuda kaybedecek bir dakika bile olmadığını hatırlatan yazar “modern harplerin korkaklık ve şerefsizlik üzerine insan yetiştirmeye hizmet ettiği” gerçeğini de göz önünde tutarak hemen harekete geçme ihtiyacı duyar ve bu kitabı yazar.⁸⁹

Mahmut Şemsi’ye göre zabitler bir milletin en değerli fertleridir. Çünkü zabıt oluncaya kadar en zor aşamalardan geçmişlerdir ve bir milletin “ırk sağlığına fayda sağlayacak”, neslin ıslahını yapacak grup zabitlerden oluşur. Bu hedefe ulaşmak için yapılacak ilk şey zabitleri hemen evlendirmek ve üçten fazla çocuk yetiştirmelerini sağlamaktır. Doğacak çocuklar zeki, vatansever, kahraman ve fedakâr olma özelliklerini taşıyacaklardır. Ayrıca zabitlerin evlendirilmesi işini hükümet üstlenmelidir ve onları yine zabıt kızları ile evlendirmelidir. Evlendirilecek zabitler için seçilecek kızlar savaşlarda kahramanlık gösteren zabıt ailelerinden seçilmelidir. Hükümetin bir an önce “evlenme nasihat memurlukları” kurması şarttır. Böylece bu evliliklerden doğan çocuklar cesaret ve zekâyâ dair özelliklerini hem anne hem de baba tarafından alırlar. Yazar bu konuda oluşabilecek bir pürüze de kendince çözüm getirir: zabıt kızları çoğunlukla “öğretmenliğe heves etmektedirler”. Öyleyse beden ve zekâ bakımından ortalamanın üzerinde olan bu kızların zabitlerle evlendirilmeleri halinde borçlarının yarısı; en az iki çocuk yapmaları halinde ise borçlarının tamamı ödenmiş sayılmalıdır. Ayrıca zabitlerin hemen okul biter bitmez evlenmelerini sağlamak için maaşlarına evlilik zammı yapılmalıdır.⁹⁰

Türk milliyetçiliğinin ırk birliğine değil; ortak kültür, hatıra mirasına ve birlikte yaşama isteğine bağlı olduğunun hemen her ders kitabında tekrarlandığı bir çağda kendisini “ırk sağlıkcısı” olarak tanımlayabilen bir yazarın savaşlarda ölen kesim hakkındaki tespitleri doğru ve kabul edilebilir olsa da bu soruna bulduğu çözüm gerçekten şaşırtıcıdır. Mantık sınırını tıbben de zorlayan bu çözümlerin uygulandığına dair herhangi bir kaynağa ya da referansa araştırmamız dâhilinde rastlanmamıştır.

87 Mahmut Şemsi, *Harbin İstifai Tesirleri ve Zabitlerimizin; Neslimizin Islahındaki Ehemmiyetleri*, Askeri Matbaa, İstanbul, 1933, s. 3.

88 Mahmut Şemsi, a.g.e., s. 24.

89 a.g.e., s. 24-25.

90 a.g.e., s. 30.

Öğretmen ve Meslek Okulları İçin Askerliğe Hazırlık Ders Kitapları (1937)

1937 yılında Askerliğe Hazırlık Dersleri alıp yazın kampa çıkanların sayısının 20.000'den fazla olduğuna dair bir haber yapılır. *Ulus* gazetesi haberin devamında Milli Müdafaa Bakanlığı'nın sivil okullardan kampa çıkan öğrencilere verilmekte olan kıyafet ve teçhizatın tedarik şekliyle ilgili bir kanun projesi hazırladığını yazar. Kanun projesinin hazırlanma gerekçesi, bakanlığın okullara kamp kıyafet ve teçhizatını vermedeki sorumluluğunun artacağını ve yakın zamanda kampa çıkanların sayısının daha da fazla olacağına dair yapılan tahmindir. Ayrıca bakanlık gençliğe çok önem verir ve yarının yurt koruyucusu olan gençliği askerliğe hazırlamak gibi önemli bir görev uğruna hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını da vurgular. Nihayetinde Milli Müdafaa Bakanlığı kara bütçesine “*sivil mekteplerin kamp masrafı*” adıyla bir fasıl açılarak 900.000 liralık bir tahsisat konulması için bu layiha hazırlanmıştır.”⁹¹

Bu yıl askerlik derslerinde Binbaşı Nazım Yaşınok'un yazdığı kitapların okutulur:

“*Genelkurmay Başkanlığı'nın 35764 numaralı ve 7- 10- 1937 tarihli emrile ve Kültür Bakanlığı'nın kararıyle Liselerin ikinci sınıflarına, Öğretmen ve Meslek okullarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.*”⁹²

İlgili ders kitabının önceki yıllara göre daha derli toplu olduğu söylenebilir; konular daha net sınıflandırılmıştır. Genel başlıklar şöyledir: “*Ordu Teşkilatı, Askerlik Kanunu, Askeri Terbiye Dersleri, Silah Bilgisi Dersleri, Atış Nazariyatı ve Terbiyesi Dersleri, Topoğrafya Dersleri, Seferberlik Dersleri ve Harp Tarihi Dersleri.*”

Konular harbin neden gerekli olduğu sorusuna cevap aranarak başlar. Yazara göre, “*harp kalkıyor, kalkacak*” gibi sözler “*kuru sözlerdir*”. Harpler hep devam edecektir ve önemli olan güçtür.⁹³ Ayrıca muharebelerde amacın karşdakini “*yok etmek*” olarak görülmesi gereği ve bu işin her türlü vasıta ile yapılabileceği de aynı konu içerisinde hatırlatılır.⁹⁴

Askeri terbiye derslerinin konusu itaat ve disiplin olarak belirlenir ve bu bölümdeki yaklaşım önceki yıllardaki yazarların yaklaşımlarından farklılaşmaya başlar. Çünkü bu kısımda “*itaat askerliğin temelidir*” kuralı verilirken aynı zamanda “*Türk'e ceza yakışmaz*” önermesinde bulunulur. Oysa önceki yıllarda kural ve kurala uyulmazsa ne olacağı kanun çerçevesinde anlatılır; bu tür iddialı cümlelerden daha gerçekçi bir yaklaşımda bulunulur.

Harp Tarihi dersleri kısmında anlatımlarda Tarih biliminin yöntemlerine ve kurallarına daha fazla yaklaşıldığını ve hikayeleştirmelerin azaldığını görürüz. Dersler

91 “Askerliğe Hazırlanan Gençlik”, *Ulus*, 21 Eylül 1937.

92 Nazım Yaşınok, *Askerliğe Hazırlık Dersleri I*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937, s. 1.

93 Yaşınok, a.g.e., s. 3.

94 a.g.e., s. 4.

ciddi bir havada anlatılır. Ayrıca bazı ders kitaplarında konu olarak dahi ele alınmayan “Eskişehir- Kütahya Muharebeleri”nin bu kitapta ayrı bir alt başlıkla ele alındığı görülür. Kahramanlık temasının altına gizlenilmeksizin başarısızlık dolaysız bir dille anlatılır. Olaylar sebep-sonuç ilişkisiyle açıklanır. Dil ve üslup son derece ölçülüdür.

Kitabın genelinde dilin ve Türkçe’nin etkin kullanımına rastlanır. Öyle ki 1937 yılında yazılan bu metinler bugün bile rahatça anlaşılır ve Arapça kökenli kelimelerle çok az karşılaşılır.

Kitapta görseller abartılı bir ağırlıkta olmamakla birlikte her dersin başına o dersin için sınıfta bulundurulması gereken silah ve teçhizat listeleri halinde verilir. Ayrıca öğrencilerden de bunların detaylı çizimlerinin ödev olarak yapılması istenir.⁹⁵ Atış derslerinin ders yılı içinde müsait havalarda okul bahçelerinde ve müsait yerlerde yapılması ayrıca hatırlatılır.⁹⁶

“Askeri Terbiye Dersleri” bölümünde yine Türk olmakla bağlantılı olduğu algısı yaratılan bir dizi önerme sıralanır:

“Türk sözünün eridir. Türk yalan söylemez. Türk doğruluktan ayrılmaz bir yiğittir. Türkün en büyük meziyetlerinden biri de mertliktir. Türk yaşamaktan da ölmekten de korkmaz. Türk amirinden aldığı emre karşı mutlak itaatte bulunur.”⁹⁷

Bir de “1897 (313) Yunan Harbi”nin anlatıldığı konuda Yaşınok’un yorumlarına rastlarız. Ona göre, bu harbin sonucu çok acıdır. Çünkü Türk ordusu zaferi kazandığı halde hiç iyi bir barış yapamamış; mağlup devlet, galip devletten daha karlı olarak sulh masasından kalkar. Binbaşı bu kötü sonucu hükümetin güçsüz olmasına bağlar ve ordunun hakkının adamakıllı savunulmamasından yakınarak Harp Tarihi derslerine son verir.⁹⁸

Halk ve Okullar İçin Yazılan Bir Askerliğe Hazırlık Kitabı: Askerlik Bilgisi (1937)

1937 yılında çıkarılan son kitap Veysel Ünüvar tarafından yazılır ve bu kitabı önemli bir özelliği vardır: “en yeni esaslara göre mektepler ve halk için yazılmıştır.”⁹⁹

İçinde altmış resim ve krokinin bulunduğu *Askerlik Bilgisi* kitabının başında Atatürk’ün çok özenli yapılmış bir resmini buluruz. Resimde Atatürk askeri üniformasıyla ve madalyasıyla görülür. Diğer bazı ders kitaplarında ya Atatürk resmi yoktur ya da Atatürk’ün Cumhurbaşkanı imajlı fotoğrafı kullanılmaktadır.

Ünüvar, kitabın giriş kısmı için yazdığı yazıda harplerin cereyanını gösteren bilgilerin tarih kitaplarına bırakılması gerektiğini ve askerlik kitaplarında sadece

95 a.g.e., s. 37.

96 a.g.e., s. 49.

97 Nazım Yaşınok, *Askerliğe Hazırlık Dersleri II*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937, s. 23- 25.

98 a.g.e., s. 75.

99 Veysel Ünüvar, *Askerlik Bilgisi (Kitap I)*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937, s. 1.

mesleği ilgilendiren kısımlara değinilmesi gerektiği görüşünde olduğunu açıklar. Daha sonraki konularda her fırsatta milli harbin özelliklerini ve harpten önce harbe hazır olmanın önemini vurgular.

Kitabın diğer bir ayırt edici özelliği fihristinin ilk sırasında “*Askeri Tabirler*” konusunun olmasıdır. Bu konuda Milli Müdafaa'nın anlamı ve kapsamı verilir. Sonrasında Milli Müdafaa hazırlıkları anlatılır ve meseleye ilk olarak halkın talim ve terbiyesi başlığı ile girilir. Devam eden konularda halkın kendisini nasıl koruyacağı ile yurdun ve ordunun emniyetine değinilir. Daha sonra Silahlı Kuvvetlerin yaptığı hazırlıklar ve seferberlikteki görevi açıklanır. Harp planları ve silahlar hakkında bilgi verilir. Harp ve muharebenin nasıl yapılacağı detaylarıyla anlatılır. Plevne, Seddülbahir Müdafaaaları ile Dumlupınar ve Arıburnu Taarruzları örnek olarak detaylarıyla açıklanır.

Sadece gençlerin eğitilmesi çerçevesinde kalmayan kitapta halkın talim ve terbiyesi konusunda şunlar söylenir:

*“Milli Müdafaa bakımından talim ve terbiye ana kucağından mezara kadar olan hayat kısmını ihtiva eder, fazlası olsaydı, onu da dâhil etmek lazım gelecekti. Çünkü hayatta siyaset müstesna olmak üzere harp kadar çetin, çetin olduğu nisbette fazilet, meziyet; kudret ve kabiliyet istiyen bir iş tasavvur edilemez...”*¹⁰⁰

Son olarak yazar, Milli Müdafaa konusunda daha önce dile getirilmeyen bir öneride bulunur: halk, askeri terbiyenin bir parçası olarak evlerini, salonlarını yurt sevgisi ve fedakârlık telkin eden resimler, heykelciklerle süsleyerek terbiye muhitini kuvvetlendirmelidir.¹⁰¹

1940'lı Yılların Askerliğe Hazırlık Ders Kitapları

1940'lı yılların Askerliğe Hazırlık Dersi kitapları yine Binbaşı Nazım Yaşınok'un imzasını taşır.

1940'lı yıllarına ait ders kitaplarının konuları önceki yıllardaki ders kitaplarıyla aşağı yukarı aynıdır. Kitaplar, Harp Tarihi dersleri ile sonlandırılır. Askeri konulara ağırlık verilen derslerde “*Birinci Viyana Seferi*” başlığında renkli ifadelere rastlanır:

*“Viyana'da büyük bir abidenin taşında şunlar yazılıdır: ‘Allah Viyanalıları ateşten, sudan, Türklerden korusun.’*¹⁰²

*Türk büyüklüğü, Türk kudreti Avrupa'yı bu kadar çok korkutmuş ve sarsmıştır. Anneler çocuklarını beşiklerinde: ‘Türk geliyor, uyu’ diye korkuturlarmış. Viyanalıyı Türk korkusu beşikten itibaren aşılarmıştır.”*¹⁰³

100 Ünüvar, a.g.e., s. 10.

101 a.g.e., s. 14.

102 Bahsedilen Alman kalelerinin kapılarında yazan “Allah bizi ateşten, sudan, Türkten korusun” duasıdır. Türk akınlarına karşı yazılmıştır.

103 a.g.e., s. 93.

Yine “*Harp Tarihi Dersleri*” faslında “*Balkan Harbi*” dersi işlenirken çok şaşırtıcı bir paragrafta karşı karşıya kalınır:

“... *Bütün Türk halkı perişan oldu. Bulgarlar Edirne’yi zapt ettikten sonra Türk halkı ile askerini Meriç üzerinden bir adaya doldurarak açlıktan ve sefaletten hastalıktan öldürdüler. Bulgarlarla bu hesap henüz görülmemiştir.*”

Türk Çocuğu! Bu hesabın görülmesi de sana düşecektir... ”¹⁰⁴

Askerlik dersi alan Türk çocuklarına başka hangi hesapların görülmesi düşecektir bilinmez ama dershanesinde bu dersi dinleyen lise öğrencileri nasıl intikam alacaklarına kafa yormuş olabilirler. Yaşınok’un diğer hiçbir kitabında bu tür düşmanlığa teşvik cümlelerine rastlamayız. Zaten bahsedilen intikamın nasıl alınabileceği de belirtilmez.

Aynı faslın “*Türk İstiklal Harbi*” konusunda da “*Mustafa Kemal’in Türklüğü*” üzerinden Samsun’a çıkış kararının kısa bir değerlendirmesi yapılır:

“... *Büyük ATA; bu büyük hitabesiyle bütün Türk gençliğine 1919 senesindeki Türk milletinin ve yurdunun halini ve şartlarını ve İstiklal Harbinin başlangıcını canlandırmış oluyor ki, bu hal ve şartlar içerisinde ancak Türk kanını taşıyanlar bu kadar ağır karar verebilir.*”¹⁰⁵

Daha önceki yılların gerçekçi, mümkün olabildiği derecede yansız ve ağırlıklı olarak askeri bilgiler üzerinden anlatılan yüzeysel tarihin yerini yavaş yavaş milliyetçi bir tarihe bıraktığına şüphe yoktur. Ders kitaplarının tamamının “*Harp Tarihi*” kısımları değerlendirildiğinde bu önemli bir değişim sayılırdı. Belli ki ulusal ve ulusallaşmış tarih anlatmak daha önceki yıllarda ifade edildiği gibi Tarih kitaplarına bırakılmayacaktı.

Aynı yıllarda erkekler için yazılan Askerliğe Hazırlık dersleri ortaokul kitaplarında Kurmay Yüzbaşı Hakkı Ezgeç adına rastlarız. Yazarın inceleme kapsamındaki kitaplarından ilki *Askerliğe Hazırlık I* dir.¹⁰⁶ Kitabın “*İçindekiler*” kısmına bakıldığında harp, askerlik kanunu, askeri terbiye dersleri, disiplin, silahlar, harita, yön tayini, seferberlik gibi son on yılda klasikleşmiş konular görülür. Görsel kullanımının azaldığı kitapta yazı tipinin daha rahat okunacak bir hale geldiği ve kitaptaki konuların uzun uzadıya değil o yaş grubundaki öğrenciler için yeterli düzeyde anlatıldığı rahatlıkla söylenebilir. Diğer taraftan önceki yıllarda kullanılan “*Türkler*” odaklı anlatımların bu kitapta normalleştiği anlaşılır. Askerlik mesleği her zamankinden fazla övülür.

“*Disiplin*” konusunda yazılanları aşağıya alıntılarla ders kitabının genel bakışını anlamak bakımından faydalı olabilir:

104 a.g.e., s. 73.

105 a.g.e., s. 90.

106 Hakkı Ezgeç, *Askerliğe Hazırlık I Ortaokul Kitapları*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942.

“... Dünyada Türk ordusu kadar disiplinli bir ordu yoktur. Çünkü, Türkler, aile ocaklarında büyüklerine karşı her milletten fazla itaatkar olarak yaşarlar ve bunu dünya milletlerinin tarihi de tasdik eder. CEZA UFAK DA OLSA, BİR YÜZ KARASIDIR; TÜRKE YAKIŞMAZ...”¹⁰⁷

Konu dağılımının dengeli yapıldığı kitapta Tarih konusu olarak “Timur’un Ankara Savaşı” ele alınır ve konuya farklı bir bakış açısı kazandırılır. Savaş krokileri ve iki tarafın kuvvetlerinin sayısal değerleri verildikten sonra “Netice” kısmında yapılan yorum farklı bakış açısına referans olarak gösterilebilir. Buna göre, Timur ve Yıldırım Beyazıt büyük Türk kahramanlarıdır. Karşı karşıya gelip çarpışmalarının tek sebebi yanlış zihniyettir. Yazar Türk milletinin yüzyıllarca bu muharebenin zararını gördüğü kanısındadır. Bu konuda da hükümdarlık idaresini suçlar:

“... Türk’ün düşmanları yine Türk kılıcı, yine Türk kudreti ve Türk kafasıyla kurtarılmış, kuvvetlendirilmiş oldu. Bunda en büyük amil olarak istibdat idaresinin ve hükümdarlık zihniyetinin kötülüğü, körlüğü göze çarpar. Milletlerin idaresi bugünkü gibi kendi ellerinde olsaydı bir iki sığıntı adam için ne böyle muharebeler vuku bulur ve ne de hükümdarların birbirine hiddeti, işi böyle neticeye götürebilirdi...”¹⁰⁸

Açıkça görüldüğü üzere geçmişle bugünü karşılaştırma ve geçmiş idare ile halkı ve bu kez de orduyu ayrı tutma eğilimi beraberinde Cumhuriyet’in iyiliklerini anlatmayı getirir. Ezgeç’e göre, Ankara Savaşı’nın doğurduğu kötü sonuçlarla bir kez daha karşılaşılmak istenmiyorsa “memleketini ve milletini, yurdunu ve ulusunu sevenlerin” Cumhuriyet idaresini de bütün varlıklarıyla sevmeleri, korumaları ve devam ettirmeleri gerekir; bu en büyük vazifedir.

Aynı yıl lise kitaplarında Ferit Birtek ismine rastlarız. Genelkurmay Başkanlığı tarafından açılan müsabaka sonucu seçilen ilk Birtek kitabı *Askerliğe Hazırlık I*’dir.¹⁰⁹

İlk kez bu ders kitabının girişinde “*Milli Şefimiz ve Reisi Cumhuriyetimiz*” başlığıyla İsmet İnönü fotoğrafı görülür.

Kitap içeriğinde diğer kitapların konu başlıklarından farklı olarak Genelkurmay Başkanlığı konuları daha geniş ele alınır ve ilk sıradadır. Bunun dışında “*İstihbarat*” genel başlığı altında işlenen “*Casusluk*” konusunda “*Kimler casusluğa seçilir*” sorusuna cevap aranırken ilk kez ders kitaplarında yer alan bir sınıflandırma yapılır:

“*Ateşemiliterler, konsoloslar, ecnebi öğretmenler, mütehasıslar, papazlar, büyük fabrikatörler, müteahhitler, nakliyat kumpanyalarının acenteleri... ikinci derece casuslar: milletine ve milliyetine bağlılığı zayıf olanlar; halinden memnun olmayan mevki düşkünleri, para canlısı güzel kadınlar, iffetsiz kadınlar, kapıcılar, ev aşçıları,*

107 Ezgeç, a.g.e., s. 10.

108 Ezgeç, a.g.e., s. 27.

109 Ferit Birtek, *Askerliğe Hazırlık I (Erkekler İçin) Lise Kitapları*, Maarif Matbaası, Ankara, 1942.

hizmetçiler, daire yazıcıları, odacılar, telgraf memurları, dairelerdeki asker ve sivil şahıslar."¹¹⁰

Analiz edilen ders kitabının diğer kitaplardan farklılığı kendisini "*Harp Tarihi*" kısmında gösterir. Büyük Harbin sebepleri anlatılırken ilk kez iktisadi sebepler yanında "*hissi*" sebeplere vurgu yapıldığı görülür. Birtek'e göre savaşın başlamasındaki hissi sebep hırslardır.¹¹¹ Harbin "*patlaması*" ve Osmanlı Devleti'nin harbe girişi ise bambaşka bir tarzda anlatılır:

*"Osmanlı Devleti yıllardan beri süre gelen ihtilaller ve isyanlar içinde çalkan-dıktan sonra, İtalya ve Balkan Harplerinden çok yorgun bir halde "kurtulmuş" olduğundan derin bir nefes almaya ve barışa çok ihtiyacı vardı. Fakat birdenbire parlayan ve bütün kıtaya yayılan harp ateşi Osmanlı Devleti'ni varlığını korumak kaygısıyla karşı karşıya bıraktı. Bu nedenle her ihtimale karşı seferberlik ilan etti. Amacı harbe girmek değil, silahlı bir bitaraflık idi..."*¹¹²

Dikkat çekici bir anlatıma Arıburnu Mıntıkası'na ilk çıkan İngiliz kuvvetinin haberini alan 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in verdiği tepkide karşılaşıyoruz:

*"... Yarbay Mustafa Kemal hiçbir yerden haber almaksızın, kendiliğinden bir piyade alayı ve bir batarya ile yetişerek hücumu girişti..."*¹¹³

Üste itaatten ve disiplinden sıklıkla bahsedilen bir ders kitabında bir askerin kimseye danışmadan verdiği bir kararın hücumu girişmesi gerçekten yapılması gereken bir atak mıdır ya da bir asker herhangi bir güç durumunda inisiyatif kullanabilir mi tartışılır.

Özgün Bir Askerliğe Hazırlık Ders Kitabı: Üsteğmen Ali Öncü'den Derslerim

Bu yılın şekil ve içerik yönünden en farklı askerliğe hazırlık kitabı Genelkurmay Başkanlığının 15/ 04/ 1942 gün ve X. Şube 46347 sayılı izniyle Üsteğmen Ali Öncü tarafından yazılır. *Derslerim*¹¹⁴ adını taşıyan kitabın önsözünde kitabın genç öğretmenler arkadaşlar için yazıldığı belirtilir. Her ne kadar Üsteğmen Öncü bu kitabın, hazırlamakta olduğu muhtıralar serisinin ilki olduğunu belirtse de araştırma sırasında başka bir Ali Öncü kitabına rastlanamamıştır. Üsteğmen cümlelerine artık savaşların baş döndürücü bir hızla ve çeşit çeşit vasıtalarla sürdürüldüğünü ancak nihayetinde bunların da kaynağının insan olduğunu hatırlatarak başlar:

110 Birtek, a.g.e., s. 35- 36.

111 Birtek, a.g.e., s. 43.

112 Birtek, a.g.e., s. 44.

113 Birtek, a.g.e., s. 59.

114 Ali Öncü, *Derslerim*, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1942.

*“Harp askerden büyük metanet ve yüksek seciye ister, fenni vasıtalar muharebeye yardım eder, kazanan asıl insandır.”*¹¹⁵

Buna fikre dayanan yazar, askerin bedenen olduğu kadar ruhen de geliştirilmesi; metin, yüksek seciyeli ve yüksek duygulu olarak yetiştirilmesi gerektiğini vurgular. İnanmış kahramanlardan oluşan bir milleti yenmenin mümkün olmadığını söyler ve en korkunç silahın “ölümü göze almış insan” olduğunu belirterek asıl düşüncelerinin bu tip insan yetiştirmek olduğunu açıklar.

“En kestirme yol düz yoldur” diyen yazar en pratik usulün talimname olduğunu ifade ederek *“Derslerim”* adlı kitabını en son çıkan talimnamelere göre yazdığını söyleyerek önsözüne son verir.

İşlenen tüm konular soru-cevap olarak yazılıdır. Herhangi bir metin yazılmamıştır. Her sayfanın sonunda işlenen konuyla ilgili bir özlü söz bulunur. Örneğin, Coğrafya konusunun sonunda *“Seyahat etmiyen adam hayatın arkasından, eden önünden gider”*¹¹⁶, Yurt Bilgisi konusunun sonunda *“Durmuyalım düşeriz”*¹¹⁷, Silah Bakımı konusunun sonunda *“Lodos kara kar gibi, insana kor gibi dokunur”*¹¹⁸, Askeri Kimya konusunun sonunda *“Alet işler, el öğünür”*¹¹⁹, Karanlık ve Sis konusunun sonunda *“Kurt dumanlı havayı sever”*¹²⁰, Seferi Hizmet konusunun sonunda *“Düşmanın karınca ise sen fil ol”*¹²¹, Atış konusunun sonunda *“Mermi parıncı gibi harca”*¹²², Gizleme konusunun sonunda *“Yavuz hırsız ev sahibini bastırır.”*¹²³, Muhaberecilik konusunun sonunda *“Muhaberesiz muharebe olmaz”*¹²⁴ ve Topoğrafya konusunun sonunda ise *“Sev beni seveyim seni”*¹²⁵ cümleleri yazılıdır.

Ayrıca konuyla ilgisi olsun olmasın tüm başlıklarda savaş fotoğrafları kullanılır. Kitabın sonuna ise manga ve takım muhtıraları eklidir.

Kitabın konuları soru- cevap şeklinde işlense de içerik bakımından diğer askerliğe hazırlık kitaplarındaki konulardan farklılık yoktur. Ancak *“Din Bilgisi”* ve *“Din Dersleri”* konularıyla diğer başka hiçbir kitapta karşılaşılmaz. Bu bölüm *“seni kim*

115 Öncü, a.g.e., s. 3.

116 a.g.e., s. 7.

117 a.g.e., s. 27.

118 a.g.e., s. 93.

119 a.g.e., s. 97.

120 a.g.e., s. 105.

121 a.g.e., s. 119.

122 a.g.e., s. 129.

123 a.g.e., s. 147.

124 a.g.e., s. 173.

125 a.g.e., s. 177.

yarattı, sen nesin?” sorusu ile başlar; cevap “*Türküm, Müslümanım*”dır.¹²⁶ Cevaptan anlaşıldığı üzere askerlere kazandırılmak istenen kimlik kısaca zaten budur.

“*Din Dersleri*” kapsamında “*peygamberin kimdir; annesinin ve babasının adı nedir; nerelidir; kaç yılında ve nerede doğdu, kaç yaşında ve nerede öldü, dünyada ne kadar Müslüman var; Müslümanlığın kitabı nedir; Kur’an nasıl bir kitaptır; onu bize kim getirdi, kalp temizliği ne demek, dil temizliği nasıl olur; kötü sözler nelerdir; sen böyle sözler söyler misin, beden temizliği için ne yaparsın, elbise temizliği nasıl olur; kelime-i tevhidi ezbere oku, bunun manası nedir...*” gibi sorularla konu geliştirilir. Bu bölümün sonunda yer alan özlü sözler ise şunlardır:

“*Ne yaparsan elinle, o gider seninle.*”

Alın yazısını Tanrı değil, insan yazar.

Temizlik imanun yarısıdır.”¹²⁷

Son bölümden askerlik eğitiminin içinde din eğitiminin de bir yeri olduğu anlaşılır. Ancak dinin somut uygulamaları ve en yararlı manevi kısımları dikkate alınır. Alışılalmış şehit ve gazi vurgulamalarına kesinlikle girilmez.

Aslında dönemin Erken Cumhuriyet Din derslerine bakıldığında durum daha iyi anlaşılabilir. Muallim Abdülbaki’nin *Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri*¹²⁸, Atatürk Dönemi ders kitabı da Öncü’nün bakış açısına paralel yazılır. Örneğin, üçüncü sınıf din dersi programında “*iman, bugünkü Türklerin dini, Hazreti Muhammet, Muhammet’in peygamberliği, peygamberin ahlakı...*” konuları işlenirken; dördüncü sınıf din dersi programında ise “*kimsenin inancına karışmamak, İslam dini ve ahlak, İslamlık, insanlarla iyi geçinmek, İslam bağnazlığı yasaklar, din sahtekârlığı, Hazreti Muhammet Aleyhisselam*” vardır. Beşinci sınıfta ise “*İslam dininde akıl her şeyden üstündür; Müslümanlıkta saçma şeylere inanç yoktur, din işleri devlet işlerinden ayırır; Müslümanlıkta Allah ile kul arasına kimse giremez, Müslüman milletlerin içinde en kuvvetli millet Türklerdir, her millet Allah’a kendi dili ile hitap eder...*” konuları anlatılır. Sadece konu başlıklarına bakarak dahi Üsteğmen’in anlattığı ders ile Din dersi konularının paralelliği anlaşılır ama yine de Gölpinarlı’nın Cumhuriyet Devrinde Müslümanlık ve Müslüman milletlerin içinde en kuvvetli milletin Türkler olduğu konusundaki sözlerine göz atmak ispata gerek bırakmayacaktır:

“*Çocuklar, siz ne mesutsunuz ki, Cumhuriyet devrinde yaşıyorsunuz. Kafanızda medreselerin köşelerindeki örümcekler yaşamıyor. İlim, fen öğrenerek gündün güne zihninizi açılıyor; düşünceniz ilerliyor. Çok teşekkür edin ki, Cumhuriyet, hep bu saçma şeyleri kökünden kazıdı. Medeniyet ışığı bu buzdan yapılmaya korkulukları eritti. Ne türbe kaldı, ne tekke...*”

126 a.g.e., s. 221.

127 a.g.e., s. 223.

128 Muallim Abdülbaki Gölpinarlı, *Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri Atatürk Dönemi Ders Kitabı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.

Ölen kara kuvvet bir daha dirilmeyecektir. Doğru din de işte budur...

... *Türk tamamıyla uyandı ve saçma fikirleri, saçma fikir sahiplerini başından attı; medeniyete uydu... Türk anladı ki, Allah kuru duayı kabul etmiyor. Allah'ın kuvveti olan kendi kuvvetine güvendi, silahına sarıldı. Dört bucaktan kendini boğmak için vatanına saldıran, bağımsızlığına dış bileyen düşmanları mağlup etti.*"¹²⁹

Sonuç olarak her iki ders de birbirleriyle ilgisiz görünseler de alinyazısının Tanrı değil insan tarafından yazıldığı konusunda hemfikirdir. Yeni yetişen nesil ve doğal olarak askerler dindar olmalı ama dinci olmamalıdır.

1943 yılında basılan başka bir askerliğe hazırlık kitabı Yedek Subay Okulu'nda okutulur: *Tabiye*¹³⁰ *Notları*.¹³¹ Harbin "konuşma ve barış yoluyla başarılabilen işlerin (bütün ulusun maddi ve manevi kuvvetlerini bir araya getirmek suretile) dönüş yolu ile ve zor kullanma suretile başarılması" olarak tanımlandığı kitap, eski ve yeni harplerin karşılaştırmasını yapar. Yazarlara göre, eski harpler intikam ya da basit bir şahsi çıkar yüzünden başlayabiliyorken artık harpler özellikle ekonomik sebepler yüzünden yapılır. Üstelik cereyan tarzları da değişmiştir: eskiden vatanın bir yerinde harp varken vatanın diğer yarısı bunu gazetelerden okurdu. Ancak artık bütün vatan harp sahası haline gelir ve erkek, kadın, genç, yaşlı, asker ve sivil bütün ulus muharip sayılır. Buna topyekûn ya da total harp denir.¹³²

İncelenen kitaptaki içeriğin Askerliğe Hazırlık derslerinden çok az farklı olması ve hatta bazı Askerliğe Hazırlık ders kitaplarının bu uzmanlık kitabından daha zor ve karmaşık olması şaşırtıcıdır. O yıllarda ortaokul ve lisede askerlik derslerini alan herhangi bir öğrenci, Yedek Subay Okulu için yazılan bu notları rahatlıkla okuyup anlayabilir.

Aynı yıllarda yüksek öğretimdeki erkek okurlar için yazılan *Yüksek Ehliyet Askerlik Dersleri* kitabında da genel olarak değişen savaş anlayışı ve bu değişimin getirdiği zorunluluklar odak noktası olarak alınır. "Üniversite Talim Taburu Askerlik Notları" başlığıyla basılan ders kitabına göre, 1939 yılında başlayan son harple birlikte eski anlamların çoğu kaybolur. Artık tüm vatandaşlar asker gibi eğitime ve asker gibi düşünüp çalışmaya mecbur kalırlar. O dönemde neredeyse tüm ülkelerde asker-sivil ayrımı ortadan kalkar. Çünkü yeni tip harplerde tek hedef, karşıdaki ulusun varlığını ortadan kaldırmaktır. Kendisine böyle bir amaçla saldırılan her ulus da tüm varlığını milli savunma için topluca kullanmaya mecbur kalır. Bu suretle "harp potansiyelinden her an harbe yarar bir varlık haline getirilen" kaynaklara harp efekti denir. Ulusun askerlik talimi görmüş kadınları ve erkekleri bu gruptandır.

129 Gölpinarlı, a.g.e., s. 88- 99.

130 Tabiye, muharebede her sınıf ve silahın müştereken ve kendi hususiyetlerine uygun olarak yerleştirilmesi, kullanılması ve idaresidir.

131 Ekrem Babacan ve Sabri Aklın, *Tabiye Notları*, Yedek Subay Okulu Matbaası, Ankara, 1943.

132 Babacan ve Aklın, a.g.e., s. 5.

Sonuç olarak ulusun bunu düşünüp askerliği ruhuna sindirmesi ve asker gibi hazırlanması bir zorunluluktur. Artık bütün Türk ulusu ve vatandaşları “tek bir ordu” olmak zorundaydı.

“Tekmil Türkiye harp potansiyelini harp efektifi haline çevirmeliydi.”¹³³

Basında Askerliğe Hazırlık: “Savaş” Mecmuasında Askerliğe Hazırlık Dersleri

Bu dönemde Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği “Askeri Mecmuanın Nasıl Çıkarılacağına Dair Veçheler” belirleme işini de üstlenir. Birinci maddede “asıl mecmua metni, harp tarihi dersleri ile talim ve terbiye işleri”nden oluşacak askeri mecmuanın ilk kısmında aşağıda sıralanan konulara değinebileceği ifade edilir:

a) Askeri Vecizeler

b) Asıl Mecmua Metni

c) Yabancı Memleketlere Ait Askeri Haberler

d) Orduda Spor

e) Yeri ve Yabancı Kitaplar

f) İlanlar”¹³⁴

Askerliğe Hazırlık Dersleri’nin verildiği dönemde bu veçhelere uygun olarak çıkan ve konumuzla ilgili en bilinen dergilerden birisi “Savaş Mecmuası” isimli dergidir. Kendisini “milli hamasi kültür mecmuası” olarak tanımlayan derginin sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Ahmet Faik Türkmen’dir.¹³⁵ Konumuz açısından önemli noktalara değinen dergi ilk sayısında amacını şu sözlerle açıklar:

“Bu mecmua hiçbir siyasi maksat takip etmeyen bir kültür mecmuasıdır. Memleket münevverlerimizimizin bir cephesi de hamasiyet ve milliyettir. Tarihimiz kahramanlık vak’aları, folklorumuz yiğitlik menkıbeleri, Halk Edebiyatımız savaş türkülerıyla doludur. Köy odalarında kasaba kahvelerinde, münevver mahfelerinde, ordu evlerinde ekseriya harp hikâyeleri konuşur. Matbuat âleminde ortaya çıkan her mecmua milletin bir cephesine tercüman olur. Biz de Türk milletinin hamasiyet cephesine tercüman olmak vazifesini üzerimize aldık. Bıkmadan, yılmadan ve yorulmadan yolumuzda yürüyeceğiz.”¹³⁶

Hiç kuşkusuz yukarıdaki kısacık paragraf dönemin havasını yansıtmaya bakımdan çok fazla şeyi açıklar. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında tarih, milliyet-

133 a.g.e., s. 4.

134 1931’de Askeri Mecmuanın Nasıl Çıkarılacağı Hakkında Veçheler, Büyük Erkânıharbiye Matbaası, Ankara, 1930, s. 3- 4.

135 Türkmen aynı zamanda Cumhuriyet gazetesi yazarıydı ve Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Harp Okulu’ndan öğretiliyordu.

136 “Mecmuamızın Maksadı”, Savaş Mecmuası, Yıl 1, Sayı 1, 15 Mart 1940.

çilik, kahramanlıklar, folklor, halk edebiyatı, millet ve askerlik iç içe geçmekten öte birbirlerinin birer parçası haline gelmiştir.¹³⁷

Mecmuanın amacını bilmek konumuzla ilgili haberlerin nasıl bir bakış açısıyla yazıldığını anlayabilmek bakımından önemliydi. Aynı havayı soluyan bir başka haber liselerin askerlik kampları konulu “*Liseliler Kampa Çıktı!*” başlıklı metindir:

“*Geniş bir bağçe içerisinde, henüz talimden dönmüş yüzlerce er var. Vatan için çekilecek çilelerle kırımağa hazır nasiyelerinde tek bezginlik gölgesi yok. Bilakis candan sevdikleri komutanlarının ağzından çıkacak komutu heyecanla bekliyorlar. Hangi fani bu sessiz fakat ulvi hitabet karşısında gözleri yaşarmadan, kalbi çarpmadan durabilir? Birden gür bir ses beklenen komutu verdi...*”¹³⁸

Bir dergi haberinden çok epik bir eserden alıntılanmış gibi duran bu cümleler A.Rıza tarafından yazılır. Fedakârlığa, vatan için çile çekmeye ve yaşlanmaya hazır yüzlerce er (öğrenci değil) talimden dönmüş olmalarına rağmen hiçbir yorgunluk belirtisi göstermedikleri gibi halen kendilerine verilecek emirler konusunda istekli ve heyecanlıdır. Yazara göre herhangi bir insanın bu sahne karşısında duygulanmaması mümkün değildir.

A.Rıza liselilerin kampa çıkmasını “*şehrin semasını kaplayan ümit ve sevinç verici bir haber*” olarak görür ve bu manzarayı izlediği için çok mutludur. Özellikle “*genç irisi yüzlerce erin*” her öğle üzeri sert adımlarla geçişini izlemekten çok büyük keyif alan yazar, başkalarının da durup bu sahneyi izlemesini ama “*kim bunlar*” ve “*nereye gidiyorlar*” diye sorulmamasını tembihler. Çünkü cevap bellidir. Bütün bir kış modern Türkiye’nin sistemli eğitiminden payını alan, saltanat idaresinin karanlıklar saçan hurafeleriyle değil de Cumhuriyetin pozitif bilimlere verdiği önemle zihinleri aydınlanan genç vatan çocukları işte bu liselilerdir. Hele ki nereye gittiklerini sormaya hiç lüzum yoktur çünkü cevap bu “*küçük askerlerin*” gözlerindedir; onlar vatan savunmasına giderler. Bu öğrenciler aldıkları Askerlik derslerinin teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmekle meşguldürler. Türk ordusunun kahraman subayları da onlara eşlik eder.

Yazar, on beş gündür caddelerde sert adımlarının yankılarını duyduğu “*kahraman oğlu kahraman Türk çocukları*” ile görüşüp konuştuğunu ve onların içlerine girdiğini anlatırken son derece gururludur. Okuyucuyu kamplarda gördüğü duyduğu her şeyi anlatmaya çalışırsa birkaç sayı Savaş’ın sütunlarının yeterli olmayacağı ve en iyisinin tek bir kampa anlatmak olduğu konusunda temin eder. Bahsi geçen tek bir kamp ise İstanbul Erkek Lisesi’nin 1940 yazında düzenlenen askerlik kampıdır. Yazar kampa yaklaştığında duyduğu ilk ses dalgası şöyle söylemektedir:

137 Ek 3: *Savaş Mecmuası*, 1 Temmuz 1940.

138 “*Liseliler Kampa Çıktı!*”, *Savaş Mecmuası*, Yıl 1, Sayı 8, 1 Temmuz 1940.

“Yılmam ateşlerden, korkmam ölümden

Hangi düşman durur, kaçmaz önümden?”¹³⁹

Hemen sonra verilen “-Silah çat!” komutundan sonra görevi biten her “*talebe er*” komutanının etrafını sarmaktadır. Yazar, o çembere yaklaştığında Asteğmen Fethi Talhan ciddi ve samimi bir sesle:

“Bugün tam bir er olarak vazifesini öğrenmeye çalışan arkadaşlarının gözlerinde vatan ve millet aşkının parıltılarını görmekteyim. Kendilerine düşecek herhangi bir vazifeyi canla başla yapacaklarına emin olabilirsiniz. Onlar, askerliğin icap ettirdiği disiplini tamamilen hazmetmişlerdir...”

diyen Talhan, talimlerin biraz sıkı olduğu konusuna değinir ama sonunda öğrencilerin güçlük çekmeyeceklerinin de altını çizer. Bu konuda kamp komutanı Yarbay Şevket Şendil’e ve Binbaşı Nafiz Canol’a gösterdikleri titizlikten dolayı teşekkür eder.

Gerçekten de askerlik kamplarının ders ve talim bakımından kolay geçtiği söylenemez.

Sonuç

Eğitimin temel esaslarının öğrencilere Cumhuriyet için fedakâr olma ülküsü aşılama ve bilinçli bir sorumluluk telkin etme olduğu bir dönemde uygulamaya konan Askerliğe Hazırlık Dersleri okullarda istenilen disiplin anlayışının sağlanmasının da yolunu açar.

Askerlik derslerinde öğrencilere Türk olmaktan gurur duyma bilinci aşılanır. Ulusal kimlik bilincinin geliştirilmesi hedeflenir. Böylece “*Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığını sürdürebilecek*” kadronun yurttaşlık bilinci kazanması ve yeni rejime “*yeni bir insan tipi*” çatası altında kazandırılması şartı yerine getirilmeye çalışılır. Bu bağlamda Askerlik derslerinin özel bir proje olduğu kabul edilebilir.

Eğitimde militarizm etkisinin en fazla hissedildiği Askerlik dersleri pratikleri gençlik politikalarını eline alıp özel bir önem atfetmesiyle hız kazanır. Ayrıca sembolik uygulamalar ve ordu millet anlayışının yeniden yorumlanması topyekûn savaş hazırlıklarının alanını ve üretimini genişletir. Öyle ki artık okul, ordu ve halk iç içe geçer ve bu durum normal karşılanır.

Makalemiz normal karşılanan bu durumun esasları olan milliyetçilik, militarizm ve eğitim ideolojisi üçlemesi ile bu birleşimin getirdiği pratikleri tarihsel gelişim açısından ele alır. Bu ilişkinin genel anlamda milli eğitim politikalarına ve özelde Askerlik derslerine ve ders kitaplarına yıllara göre nasıl yansıdığını inceler.

139 a.g.m., s. 9.

Kaynakça

- “Ankara Erkek Lisesinin Askerlik Kampı”, Ulus, 16 Temmuz 1936.
- “Ankara Erkek Lisesinin Kampında Bir Saat”, Ulus, 30 Temmuz 1937.
- “Askerliğe Hazırlanan Gençlik”, Ulus, 21 Eylül 1937.
- “Askerlik Vazifesi”, Hâkimiyet-i Milliye, 2 Haziran 1930.
- “Gençleri Askerliğe Hazırlamak İçin Açılan Kamplar Bu Sene Feyizli Neticeler Veriyor”, Ulus, 29 Temmuz 1928.
- “Kamp ve Türk Gençliğinde Askerlik Sevgisi”, Ulus, 19 Temmuz 1939.
- “Kitabiyat: Muallim Afet Hanımın Kitabı”, Hâkimiyet-i Milliye, 29 Ağustos 1930.
- “Liseliler Kampa Çıktı!”, Savaş Mecmuası, Yıl 1, Sayı 8, 1 Temmuz 1940.
- “Mecmuamızın Maksadı”, Savaş Mecmuası, Yıl 1, Sayı 1, 15 Mart 1940.
- “Ömer İnönü Asker”, Yedigün, Sene 7, No 334, Cilt 13, 1 Ağustos 1939.
- “Talebeler Askeri Kamplarını Bitirdiler”, Ulus, 23 Temmuz 1939.
- 1931’de Askeri Mecmuanın Nasıl Çıkarılacağı Hakkında Veçheler, Büyük Erkânıharbiye Matbaası, Ankara, 1930.
- Afet, Muallim, Yurt Bilgisi Notlarından Askerlik Vazifesi, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.
- Akşin, Sina. Türkiye’nin Önünde Üç Model, Telos Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Askerliğe Hazırlık Dersleri: Askeri Ehliyetnameler ve İhtiyat Subay Hazırlık Kıt’aları Hakkında Talimatname D- 60, Genelkurmay Matbaası, Ankara, 1935.
- Askerliğe Hazırlık Tedrisatı: Askeri Ehliyetname Almak ve İhtiyat Zabiti Hazırlık Kıtaları Hakkında Talimatname 60, Türkiye Cumhuriyeti Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti, Ankara, 1927.
- Atatürk’ün Askerliğe Dair Eserleri Zabıt ve Kumandan ile Hasbihal, Cumalı Ordugâhı, Tabiye ve Tatbikat Seyahati, Takımın Muharebe Talimi, Bölüğün Muharebe Talimi, Doğu Limited Şirketi Matbaası, Ankara, 1959.
- Babacan, Ekrem ve AKLIN, Sabri, Tabiye Notları, Yedek Subay Okulu Matbaası, Ankara, 1943.
- Birtek, Ferit, Askerliğe Hazırlık I (Erkekler İçin) Lise Kitapları, Maarif Matbaası, Ankara, 1942.
- Bora, Tanıl. “Ordu ve Milliyetçilik”, Birikim Dergisi, Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu, Özel Sayı, 2013.
- Cumhuriyet Arşivi, Fon No: 180, Kutu No: 47, Dosya No: 241, Sıra No: 4, 7 Kasım 1927.
- Erkekler İçin Askerliğe Hazırlık Kampları, 29 Temmuz 1928.
- Ezgeç, Hakkı, Askerliğe Hazırlık I Ortaokul Kitapları, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942.
- Fidel, Kenneth, Militarism in Developing Countries, Transaction Books, ABD, 1975.
- Gölpınarlı, Muallim Abdülbaki, Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri Atatürk Dönemi Ders Kitabı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.
- İlhan, Suat. Atatürk ve Askerlik Düşünce ve Uygulamaları, Atatürk Kültür, Dil ve Yüksek Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990.**
- Karal, Enver Ziya, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918- 1944), Maarif Matbaası, İstanbul, 1944.
- Karaosmanoğlu. Yakup Kadri, Atatürk Biyografik Tahlil Denemesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Muhlis, Abdullah, Muvasala ve Muharebe ve Umur-ı Havaiye Dersleri Notlarından, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul 1928.
- Öncü, Ali, Derslerim, Vakıt Matbaası, İstanbul, 1942.**
- Şemsi, Mahmut, Harbin İstifai Tesirleri ve Zabıtlarımızın; Neslimizin İslahındaki Ehemmiyetleri, Askeri Matbaa, İstanbul, 1933.**

- Tahir, Cemil, Askerliğe Hazırlık Dersleri Beşinci Kitap, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1931.
- Tahir, Cemil, Askerliğe Hazırlık Dersleri Dördüncü Kitap, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1929.
- Tahir, Cemil, Askerliğe Hazırlık Dersleri İkinci Kitap, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1930.
- Tahir, Cemil, Askerliğe Hazırlık Dersleri Üçüncü Kitap, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1930.
- Tahir, Cemil, Askerliğe Hazırlık Dersleri, Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1926.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, 1930 Ortamektep Müfredat Programı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, 1934 Lise Müfredat Programı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923- 1943, Maarif Matbaası, Ankara, 1944.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1941- 1942, Maarif Matbaası, Ankara, 1943.
- Uğurlu, Nurer, Atatürk'ün Askerlikle İlgili Kitapları, Cumalı Ordugâhı Tabiye ve Tatbikat Seyahati, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Ünüvar. Veysel, Askerlik Bilgisi (Kitap 1), Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937.**
- Vatan, 3 Eylül 1949.
- Yaşınok, Nazım, Askerliğe Hazırlık Dersleri I, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937.
- Yaşınok, Nazım, Askerliğe Hazırlık Dersleri II, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937.
- Yenisabah, 9 Ağustos 1939.



EK 3: Savaş Mecmuası, 1 Temmuz 1940.